
PART PRIMERA.
ESTUDIS

'ns

vos

ens

l'(la)

ELS PRONOMS FEBLES: COM S'ENSENYEN I COM DEUEN ENSENYAR-SE*

Alexandre X. Ordaz Dengra
Universitat de València

RESUM

L'ensenyament dels pronoms febles valencians és hui molt problemàtic, tant per als docents com per als estudiants. La causa immediata és el tractament anòmal dels manuals (§3), el qual prové de l'actuació de les gramàtiques (§4). El treball intenta solucionar les deficiències constatades en l'anàlisi i dotar els docents dels mitjans (teòrics i didàctics) per a descriure i explicar als estudiants com actua la llengua (és a dir, com actua la seua ment quan parlen, §2). L'objectiu final és aconseguir que, tant els alumnes que solen parlar en valencià com els que solen parlar en castellà, els estudien sense por i els assimilen i practiquen d'una manera natural en el valencià de cada dia.

Paraules clau: *pronoms, pronoms indefinits, pronoms febles, didàctica, metodologia de la ciència, normativa lingüística, autoestima lingüística*

ABSTRACT

Weak pronouns: how they are taught and how they should be taught
The teaching of Valencian weak pronouns is currently very problematic, both for teachers and students. A fundamental factor would be the anomalous treatment of the issue usually received in manuals. At the same time, one of the causes behind the manuals' faults would be found in grammars. Therefore,

* Este treball va obtenir el premi Joaquim Garcia Girona, sufragat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, en la II Jornada de Taula de Filologia Valenciana (2010).

teachers must provide themselves with the suitable instruments (both theoretic and didactic) to describe to students how language acts (that is, how their minds work when they talk). In this way we would manage to get students, those who usually speak Valencian and those who usually speak Castilian, to learn weak pronouns with enough confidence and to assimilate and practice them naturally in their daily Valencian use.

Key words: *pronouns, indefinite pronouns, weak pronouns, teaching, scientific method, linguistic norm, linguistic self-esteem*

*Dedique este treball als valencianoparlants nous
i a tots els valencianoparlants jòvens del Cap i Casal,
perquè tenim la clau del futur d'un poble en les nostres mans.
Només cal que la vullgam usar i que la usem bé.*

*Amb una gratitud tan profunda com sincera
al director del treball, Abelard Saragossà Alba,
per estos anys d'inspiració activa i constant
com a docent, com a lingüiste,
com a valencià i com a persona.*

*Amb amor pel poble valencià,
per l'idioma valencià
i pels pronoms febles valencians.
Una cosa du a l'altra.*

1. INTRODUCCIÓ

En el treball de final de màster (Ordaz 2012), em vaig proposar, primerament, analitzar d'una manera general els problemes més greus que planteja l'ensenyament dels pronoms febles. Per a aconseguir-ho, estudií quin tractament fan d'eixos constituents lingüístics una sèrie de manuals de l'ensenyament mitjà i una gramàtica de referència en l'àmbit lingüístic valencià. En base a eixa anàlisi, exposí les línies mestres que hauríem de seguir per a millorar el tractament que fem dels pronoms febles en l'ensenyament. D'eixa manera, podem acostar-nos

a l'objectiu d'aconseguir un aprenentatge satisfactori dels usos bàsics dels pronoms febles per a que els alumnes els practiquen d'una manera natural, tant en el valencià públic com en el valencià espontani.

En l'ensenyament d'una llengua (independentment de quines siguen la primera llengua i l'edat dels aprenents), sempre hi han parcel·les que causen unes dificultats especials. En el cas del valencià, no hi han encara estudis que ho demostren, però és un fet ben sabut socialment (sobretot entre els afectats) que, una d'eixes parcel·les, la constitueixen els pronoms febles.

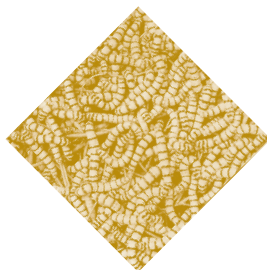
La dificultat teòrica i pedagògica contrasta amb el fet que els valenciano-parlants dominen en general els usos bàsics dels pronoms febles. Més encara: allò que és simple i clar quan parlen esdevé fosc i complicat quan ho estudien en classe. Per una altra banda, hi ha una gramàtica valenciana que va solucionar fa més de deu anys les incògnites més importants que plantegen els usos bàsics dels pronoms febles, encara que no ha transcendit en l'ensenyament del valencià. Eixe fet determinarà el camí que seguirem. A fi de poder solucionar els problemes que trobava en l'anàlisi d'actuacions de manuals, en Ordaz (2012) vaig descriure primer la proposta de Saragossà (2003) i tot seguit analitzí quatre manuals de l'ensenyament secundari.

La tria dels manuals d'ensenyament responia als criteris següents. En primer lloc, convenia analitzar els llibres de 4t d'ESO i de 1r de Batxillerat, ja que són els dos cursos que estudien amb més profunditat i amb més teoria els pronoms febles (el 2n de Batxillerat els treballa com a constituents de cohesió en el comentari de text). Per una altra banda, era necessari vore de quin manera actuen els manuals de dos editorials diferents (Bromera i Teide), de dos cursos diferents (el cas de Bromera: 4t d'ESO i 1r de Batxillerat) i de dos èpoques diferents (el cas de Teide: 1r de BUP i 1r de Batxillerat). Actuant d'eixa manera, analitzava el tractament dels pronoms febles en els manuals d'ensenyament des d'una perspectiva més ampla i més representativa. Ací tenim el quatre manuals:

1. CRESPO, Isidre (coord.) et al. (2002): *Textos i contextos 1. Valencià: llengua i literatura*, Alzira, Bromera.
2. ARANDA, Alfred (coord.) et al. (2003): *Valencià: llengua i literatura*, Alzira, Bromera
3. GINER, Rosa i Joan M. PELLICER (1989): *Tram. Llengua 1*, Barcelona, Teide.
4. CARBONELL, Antoni et al. (2000): *Valencià: llengua i literatura 1*, Alaquàs, Teide.

En este treball, seguiré el mateix orde (primer, presentaré la proposta de Sagossà 2003; ací, §2; i, en acabant, estudiaré com s'ensenyen habitualment els pronoms febles, §3). Ara bé, he limitat l'anàlisi al primer manual estudiat (Aranda i altres 2003). La causa d'eixa restricció és el fet que les anomalies metodològiques i les deficiències són semblants en els quatre manuals analitzats en el treball de final de màster.

Lògicament, convindria fer més treballs per a assegurar-se que les característiques que ací apareixeran són habituals en la majoria de manuals. També cal una altra operació, que he encetat en este treball. La coincidència entre els manuals estudiats fa pensar que els causants significatius de les limitacions teòriques no són els autors dels manuals, sinó el lloc on s'han format (la Facultat de Filologia i la Facultat de Magisteri). Per a mostrar que la insinuació feta deu ser certa, analitzaré dos monografies sobre els pronoms febles (§4).

2. PRONOMS FEBLES: PROPOSTA DE SARAGOSSÀ (1994, 1996, 2003)

2.1. EL CONCEPTE **PRONOM**. CLASSIFICACIÓ

2.1.1. UN CONCEPTE SIMPLE (**PRONOM**) TRACTAT D'UNA MANERA CONFUSA

En dos congressos de 1993 i 1994, Saragossà va presentar dos treballs complementaris: u sobre com definir el concepte *pronom* (publicat en 1996) i l'altre per a les conseqüències que les deficiències teòriques tenia en l'ensenyament mitjà (publicat en 1994). Ací, faré un resum dels problemes teòrics bàsics. Saragossà va notar que els lingüistes posen el concepte *pronom* en les categories sintàctiques (nom, adjectiu, preposició, verb), encara que saben que és un concepte particular (Saragossà 1996: §1). Per tant, l'operació que cal fer és dir quina és la seua especificitat.

Per a assolir eixe objectiu, el nostre autor nota que el primer problema és haver mal interpretat el valor etimològic (1a). A partir del significat 'en compte del nom', els lingüistes haurien interpretat des d'èpoques molt antigues (des de Dionís de Tràcia —s. I a.C.— segons Hernanz i Brucart 1987: 150) que el pronom *substituiria* un constituent nominal previ. És a dir, en una oració com *Ho va dir a la veïna, però no la va convèncer*, el pronom *la* substituiria el constituent nominal *la veïna*. Saragossà (1996: §2) nota que eixa concepció no és aplicable als pronoms indefinits (*algú, ningú, res...*) ni a la majoria dels personals (*jo, tu, nosaltres i vosaltres*), de manera que difícilment serà la definició dels pronoms:

1. Valor etimològic (*a*), interpretat com a substitució
 - a. 'en compte del nom, que ocupa el lloc del nom' (Grevisse 1936: 412)
 - b. Com a substitució:
 - i. *Ho va dir a la veïna, però no la va convèncer*

- ii. El pronom *la* substituiria el constituent nominal *la veïna*
- c. No és aplicable a la majoria dels pronoms:
 - i. Els pronoms indefinits (*algú, ningú, res...*)
 - ii. La majoria dels pronoms personals (*jo, tu, nosaltres i vosaltres*)

A partir de la concepció errònia de la substitució, Saragossà (1996: §3 i §4) mostra que hi ha hagut un agreujant greu (permeteu-me la redundància). Els parlants sabem que, quan diem *Tu resumiràs eixe llibre primet i jo resumiré este gros* volem dir *este llibre gros*, però suprimim el nom *llibre* perquè ha aparegut en la primera oració coordinada. Per tant, hi ha hagut una *supressió* o *elisió*, però no cap *substitució*. En el primer exemple (1b.i), la paraula *la* substituïx el constituent *la veïna* i per això podem restituir el constituent substituït: *Ho va dir a la veïna, però no va convèncer la veïna*. En canvi, si la paraula *este* substituïra el nom *llibre* i restituïrem la substitució es quedaria una oració absurda: *Tu resumiràs eixe llibre primet i jo resumiré llibre gros*. Resumim-ho:

2. Aplicació de la «substitució» quan només hi ha elisió

- a. Forma plena: *Tu resumiràs eixe llibre primet i jo resumiré este llibre gros*
 - i. Suprimim el nom repetit: *Tu resumiràs eixe llibre primet i jo resumiré este gros*
- b. Quan hi ha una substitució, podem recuperar-la:
 - i. *Ho va dir a la veïna, però no la va convèncer*
 - ii. *Ho va dir a la veïna, però no va convèncer la veïna*
- c. En (a.i), l'adjectiu *este* no substituïx el nom *llibre*, i per això no es pot canviar per *llibre*:
 - i. *Tu resumiràs eixe llibre primet i jo resumiré *llibre gros*

Un procés simple (suprimir un nom perquè l'hem dit en el discurs previ) l'hem transformat en un procés complicat i, sobretot, incoherent, absurd. L'efecte

és dir que els adjectius demostratius (*este, eixe, aquell*) ara serien adjectius i ara serien pronoms (com en l'exemple de la supressió). Els alumnes poden entendre que les paraules demostratives *açò, això* i *allò* són pronoms, però no entenen mai que les paraules *este, eixe* i *aquell* també puguen ser pronoms. Per una altra banda, la paraula *gros* no seria un «pronom» en l'exemple que comentem (*Tu resumiràs eixe llibre primet i jo resumiré este gros*), per molt que es troba en la mateixa situació que *este* (falta el seu nucli nominal). El professor no explica mai als pobres alumnes quina diferència hi ha entre *este* i *gros*, de manera que tenen la impressió que, més que en una classe de llengua, estan en una classe de màgia. I lo més greu és que els alumnes tenen tota la raó, com hem comprovat en este paràgraf.

Saragossà deia en classe que, si edifiquem damunt d'un error, només podem obtindre més errors. I això ha passat en el cas del concepte *pronom*. A partir de voler definir els pronoms per la «substitució» i aplicar confusament eixa proposta als adjectius demostratius, ha circulat l'afirmació que els pronoms no tindrien contingut semàntic. Ara bé, pareix obvi que *ningú, algú* o *res* no són sinònims i que la diferència prou que està en el seu contingut semàntic. La mateixa observació podem aplicar a *jo, tu* i *ell* (3a):

3. Efecte probable de la substitució (2): els pronoms no tindrien contingut semàntic
 - a. Obvi: com que *ningú* i *algú* no són sinònims, la diferència ha d'estar en el contingut semàntic
 - i. Igual passa en *jo* i *tu*, etc.
 - b. Variació: els pronoms no tindrien « propietats semàntiques inherents ».
 - i. Pronom *jo*: 'la persona que parla en un acte comunicatiu lingüístic'
 - ii. Etc.

Saragossà (1996: §5) mostra que hi han lingüistes que canvien la manera de presentar l'afirmació analitzada. Segons Hernanz i Brucart (1987: 150) i Ramos (1992: 42), els pronoms no tindrien «proprietats semàntiques inherents», ja que «el significat es dedueix del context en què se situen l'emissor i el receptor de l'enunciat, cosa que els permet assolir un sentit clarament referencial» (Ramos 1992: 41). El nostre autor observa que el pronom *jo* significa 'la persona que parla en un acte comunicatiu lingüístic' i que eixe contingut semàntic és «inherent». Igual passa en els altres pronoms personals i també en els indefinits (3b).

Per a elaborar una alternativa, Saragossà (1996: §6) partix del valor etimològic i interpreta que «estar en compte del nom» vol dir dos coses. En primer lloc, els pronoms (tant els personals com els indefinits) són paraules de la categoria sintàctica nominal. Eixa pertanyença justifica que els pronoms poden fer la funció de subjecte. Ara, comencem a aclarir l'enigma inicial. El pronom no és una altra categoria sintàctica, sinó que és un conjunt reduït de paraules que forma part de la categoria sintàctica nominal. Dins dels noms, la particularitat dels pronoms és que equivalen a una construcció sintàctica específica. Hi han tres possibilitats, resumides ací baix:

4. Els pronoms: paraules de la categoria sintàctica nominal, de manera que poden fer la funció de subjecte. Particularitat: equivalen a una construcció sintàctica nominal. Tres possibilitats:
 - a. Nom qualificat: pronom *en*
 - i. [parlant de cadires plegables] *En vullc tres = Vullc tres cadires plegables*
 - b. Nom actualitzat: tots els pronoms excepte *en* i {*açò, això, allò, ho*}
 - i. Personals: *jo, tu, ell, nosaltres, vosaltres*
 - ii. Indefinits: *algú, ningú, res...*
 - iii. Febles
 - c. Oració: {*açò, això, allò, ho*}
 - i. *–Ha dit que vindrà –No ho ha dit = No ha dit que vindrà*

Quan arribarem als pronoms febles, explicarem la particularitat de *li* i *hi* (§2.2.2) Ara, em limitaré a observar que Saragossà analitza d'una manera clara les deficiències de les concepcions que circulen i, sobretot, dóna una alternativa simple. A més, permet destacar una de les diferències estructurals entre el valencià i el castellà (els pronoms *en*, *el* i *ho*, enfront de la unicitat del castellà, *lo*, que també té la forma *le*).

Això no obstant, els seus treballs de 1994 i 1996 no han transcendit gens en l'ensenyament al llarg d'una vintena d'anys, a pesar que u d'eixos dos treballs va ser presentat i publicat en el *Segon Simposi del Professorat de Valencià de l'Ensenyament Mitjà i de l'Educació Secundària Obligatòria* (fet en Elx en 1993). Davant d'això, u es pregunta si els congressos sobre l'ensenyament no aprofiten per a que els autors i les editorials apliquen les aportacions als manuals que elaboren i publiquen.

2.1.2. PRIMERA DIVISIÓ DELS PRONOMS: DEFINITS I INDEFINITS

La gramàtica de Saragossà (2003) actua d'una manera metòdica, és a dir, anant dels conceptes més bàsics als més específics, sempre lligant-los entre ells. Després d'emmarcar la comunicació (§1.1), estudia el concepte *categoria sintàctica* (§1.2), *relació* o *funció sintàctica* (§1.3.1), la primera relació (*nucli* i *modificador*, §1.3.2) i els modificadors restrictius del nom, que aprofiten per a explicar com formem el subjecte (§2). En eixe capítol, tracta els adjectius quantitatius (§2.2) i els pronoms (§2.5). He esmentat els adjectius quantitatius perquè Saragossà mostra que, per a fer la primera classificació dels pronoms no necessitem un concepte nou: només hem d'aplicar la mateixa noció usada per a classificar els adjectius quantitatius. Comprovem-ho.

La lingüística europea sap que la diferència que hi ha entre *molt*, *poc* o *massa* i *u*, *dos*, *tres* és que els primers adjectius indiquen quantitats no precises o in-

definides, mentres que *u*, *dos*, *tres*... expressen quantitats precises o definides. Els primers adjectius quantitatus els anomenem *indefinit*s i, els segons, *numerals*. I bé, una realitat semblant hi ha en els pronoms: n'hi han definits (aquells que «comporten una referència coneguda del receptor», *jo*, *tu*, *ell*) i indefinits (aquells que «comporten entitats desconegudes per a l'emissor i per al receptor», *algú*, *altri*...). A més, tant en els definits com en els indefinits distingix entre els pronoms personals i els pronoms no personals «segons que indiquen persones o entitats no humanes». Alhora que és sistemàtica, eixa classificació justifica l'expressió *pronoms personals*. A més, millora molt la concepció habitual. En efecte, *jo* i *açò* compartixen la característica semàntica d'indicar entitats conegudes del receptor i, per tant, són definits. La diferència és que *u* es personal (*jo*) i l'altre no (*açò*). Semblantment, el pronom *ningú* és un pronom indefinit personal, mentres que *res* és un pronom indefinit no personal. En resum:

1. «Classificació dels pronoms» d'acord amb Saragossà (2003: §2.5.1)
 - a. «Definits: tenen una referència coneguda per al receptor.
 - i. Personals: representen persones; *jo*, *tu*, *nosaltres*, *vosaltres*, *ell/ella/ells/elles*.
 - ii. No personals: representen entitats no humanes; *açò*, *això*, *allò*.
 - b. »Indefinits: tenen una referència que l'emissor o el receptor no coneixen.
 - i. Personals: representen persones; *qui*, *algú*, *u*, *hom*, *altri*, *ningú*, *tothom*.
 - ii. No personals: representen entitats no humanes; *què*, *quelcom*, *res*».

Com que els pronoms febles són pronoms definits, reproduiré la definició que fa Saragossà dels pronoms definits personals:

2. Definició dels pronoms definits personals (Saragossà 2003: §2.5.2)
 - a. *jo*: designa l'emissor.
 - b. *tu*: representa el receptor.
 - c. *ell/ella/ells/elles*: indica qualsevol persona (o persones) que no siga l'emissor ni el receptor (o que no els incloga).
 - i. La persona ha de ser coneguda del receptor, siga perquè ha aparegut en el discurs previ o siga perquè l'assenyalem dícticament.
 - d. *nosaltres*: s'aplica a una pluralitat de persones que inclou l'emissor.
 - e. *vosaltres*: es referix a diversos receptors o a una pluralitat de persones que inclou el receptor (o receptors), però no l'emissor.

Les quatre formes *ell, ella, ells, elles* representen una sola paraula (2c) per la mateixa raó que les quatre formes de *lleó / lleona / lleons / lleones* o de *cosí / cosina / cosins / cosines* són una sola paraula. És a dir, l'aplicació del gènere i del nombre a un nom no fan que passem d'eixe nom a un altre nom.

2.1.3. PRONOMS: USOS DÍCTICS I USOS ANAFÒRICS (O DISCURSIUS)

Hi ha una part reduïda dels usos dels pronoms febles que no podem entendre sense explicar una propietat corrent dels pronoms definits (com ara quan u diu a un desconegut amb qui no ha parlat: ¡No ho faces!). Solà (1994: 41) troba «curiosos» l'ús pronominal d'una oració enganxada a un casc d'un motoriste: «En cas d'accident, no me'l traguen». Però Saragossà (2003: §2.5.3) l'explica d'una manera simple. Sabem que tant els pronoms definits no personals (*açò, això i allò*) com el pronom definit personal *ell* els podem aplicar per a referir-nos a alguna entitat de l'entorn en què parlen l'emissor i el receptor, com ara quan diem assenyalant cap a alguna persona: *M'ho ha dit ell* (o *Vullc això*). Eixe ús (anomenat *díctic* perquè *indiquem* o assenyalem) és l'únic que tenen els pro-

noms *jo, tu, nosaltres* i *vosaltres*. Ara bé, els pronoms *ell, açò, això* i *allò* tenen un altre ús. Apareix quan recuperem un constituent del discurs previ, com ara *la meua veïna* i *ella* en el discurs següent: *Anit, vaig parlar molt amb una veïna meua. Jo estava molt a gust; ella, gens*. Eixe ús s'anomena habitualment *anafòric*, encara que si en les classes de l'institut volem estalviar-nos un terme teòric podem dir que hi ha una *recuperació discursiva* (del discurs previ; del discurs que no hem dit, no podem recuperar res).

I bé, si els pronoms forts poden ser díctics i anafòrics i hem creat els pronoms febles a partir del forts, serà comprensible que els pronoms febles també puguen ser díctics i anafòrics. Molt majoritàriament, són anafòrics; però admeten usos díctics, com l'exemple del principi (o el de Solà). L'oració *No ho faces* significa *No faces això que estic mirant que vols fer*; o *No el toqueu* vol dir *No toqueu el xic que veig que voleu tocar*; o *No me'l tragueu* significa *No tragueu l'objecte a què estic adherit*.

2.1.4. ELS PRONOMS DEFINITS FEBLES: MARC

Ara que ja sabem què són els pronoms i quines són les seues dos divisions bàsiques (\pm definites i \pm personals), necessitem emmarcar els pronoms febles: saber en quina part de la gramàtica els hem d'estudiar i com els hem de definir. Saragossà (2003) diu en el capítol 1 quantes parts té la teoria lingüística, defineix cada part i els conceptes bàsics de cada part (3a). El capítol 2 tracta com es forma el subjecte, operació que equival a definir una part dels modificadors del nom (els restrictius). En eixe marc, tracta el concepte *pronom* i quines són les seues classificacions bàsiques (\pm definites i \pm personals, 3b). en l'estudi de la formació del subjecte (capítol 2), no tracta els pronoms febles. La causa d'eixa actuació és que els pronoms febles s'apliquen molt majoritàriament a constituents de la predicació (sobretot a l'objecte directe). Això comporta que primer cap tractar la predicació (capítol 3, 3c) i, en acabant, els pronoms febles (3d):

3. Camí de Saragossà (2003)
 - a. Capítol 1: parts de la teoria lingüística
 - i. Quantes en són
 - ii. Definició de cada una i dels conceptes bàsics de cada part
 - b. Capítol 2: dedicat als modificadors restrictius (que expliquen la formació del subjecte). Dins:
 - i. Definició del concepte *pronom*
 - ii. Dos classificacions: ± definites i ± personals
 - c. Capítol 3: tractament de la predicació:
 - i. Verb
 - ii. Circumstancials
 - iii. Objecte directe
 - d. Capítol 4: estudi dels pronoms febles.
 - i. Causa: s'apliquen molt majoritàriament a constituent de la predicació, d'una manera molt destacada a l'objecte directe

Una volta que sabem en quina part de la gramàtica hem d'estudiar els pronoms febles, hem de saber en què es diferencien davant dels altres pronoms. Encara en el capítol sobre el subjecte, Saragossà informa sobre una propietat dels pronoms febles (es pronuncien com si foren una síl·laba del verb, 4a) i per quin motiu no els tractarà fins a acabar l'estudi de la predicació (4b):

4. Particularitat dels pronoms febles dins dels pronoms definites (Saragossà 2003: §2.5.6)
 - a. «Dins dels **pronoms definites**, n'hi han uns que els pronunciem com si foren una síl·laba del verb i que, com a conseqüència d'eixa propietat, hom els anomena habitualment **pronoms febles**, com ara *em*:
 - i. *Jo sóc aquest que EM dic Ausiàs March*
 - b. »Convé, però, que estudiem eixos pronoms (3d) després d'haver es-

tudiat les nocions més bàsiques de la predicació (3c), ja que els pronoms febles fan funcions sintàctiques bàsicament en la predicació».

Com que Saragossà sap que els manuals tracten molt malament uns constituents lingüístics que els parlants usen bàsicament bé, comença per satisfer una de les obligacions dels lingüistes de llengües marginades socialment: potenciar l'autoestima i la confiança en la seua forma de parlar (5b-c):

5. Primera operació de Saragossà (2003) davant dels pronoms febles: potenciar l'autoestima i la confiança dels parlants
 - a. «En aquest capítol, analitzarem una qüestió que solem creure que és molt difícil i que, en realitat, no ho és tant: l'ús dels pronoms febles. Eixes paraules formen un sistema que, en el món de les llengües romàniques, és relativament complicat. Tanmateix, comprovarem que, si tractem el tema d'una manera reflexiva i metòdica, no és gens difícil comprendre de quins factors depenen els usos més fonamentals dels pronoms febles
 - b. »Podríem dir que la finalitat d'aquest capítol és fer que perdeu la por a eixes paraules, objectiu a què intentarem arribar d'una manera molt simple: mostrant quins són els objectius comunicatius més bàsics que volem aconseguir els valencians quan usem els pronoms febles, que són unes paraules tan curtes com profitoses en la comunicació.
 - c. »Per una altra banda, hem de saber que l'actuació del valencià històric és en general formidable i, per tant, una persona que conega bé el valencià domina perfectament els usos bàsics dels pronoms febles».

Segons el fragment, en contrast amb la por general a l'estudi dels pronoms febles hem de tindre clar que el seu funcionament no és tan difícil de comprendre si els tractem «d'una manera reflexiva i metòdica». Això deu voler dir

que hem d'explicar els pronoms febles parant atenció a la finalitat comunicativa amb què els usem, partint de conceptes que hem estudiat prèviament i anant dels valors més bàsics als més perifèrics. A més, com que els parlants ja dominem en general eixos valors més bàsics dels pronoms febles, els lingüistes hem de limitar-nos a explicar de quina manera els apliquem quan parlem. Posteriorment, per a tractar algun valor perifèric que els parlants no dominem i proposar que el practiquem en la llengua culta, haurem d'especificar eixe fet excepcional i argumentar quina aportació implicaria a la comunicació en valencià. Eixe tractament *reflexiu i metòdic* dels pronoms febles és, de fet, la raó per què he triat la *Gramàtica valenciana* d'Abelard Saragossà com a suport teòric de la investigació.

2.2. PROPIETATS BÀSIQUES DELS PRONOMS FEBLES

2.2.1. SUBSTITUÏDORS. JUSTIFICACIÓ DE LA POSICIÓ

Hem vist més amunt que és habitual voler definir els pronoms per la substitució d'un altre constituent (§2.1.1, 1). Eixa propietat és vàlida, però no per als conjunts dels pronoms, sinó només per als pronoms febles (Saragossà 2003:§4.1.1), en concret per als usos anafòrics, que són la immensa majoria (§2.1.3). L'exemple que posa és: *Ahir va collir UNES FLORS DEL SEU JARDÍ i LES va posar en un gerro*, on la forma pronominal *les* fa referència a *unes flors del seu jardí* (l'antecedent), però substituïx *eixes flors*, com podem comprovar en (1c):

1. Pronoms febles: són substituïdors; antecedent i constituent substituït (Saragossà 2003: §4.2)
 - a. Oració: *Ahir va collir UNES FLORS DEL SEU JARDÍ i LES va posar en un gerro*
 - b. Antecedent: *unes flors del seu jardí*

- c. Constituent substituït: *eixes flors*. Prova:
 - i. *Ahir va collir unes flors del seu jardí i va posar eixes flors en un gerro*
 - ii. *Ahir va collir unes flors del seu jardí i va posar *unes flors del seu jardí en un gerro*
- d. Avantatge comunicatiu: no haver de repetir el constituent substituït (*c.i*)

L'exemple que hem posat permet deduir quin avantatge comunicatiu té l'ús bàsic dels pronoms febles: no haver de repetir el constituent substituït (1c.i).

Com que els pronoms febles es referixen a una informació apareguda en el discurs previ (1), la seua informació és *coneguda* o *temàtica*. Per tal d'aconseguir una exposició sense trencaments interns, Saragossà (2003: §4.1) comença el capítol explicant als lectors que, quan parlem, podem canviar l'orde sintàctic bàsic. En concret, tendim a posar la informació coneguda al principi de l'oració (compareu 2a.i i 2a.iii); correlativament, procurem posar la informació nova al final de l'oració (2b.ii). Saragossà (2003: §4.2.3) aprofita eixa propietat per a explicar per quin motiu les llengües romàniques han tendit a canviar els pronoms: com que solen ser constituent de la predicaicó, els hem passat de després del verb (com l'anglès actual, 2c.i) a davant del verb (2c.ii):

- 2. Canvi de l'orde sintàctic bàsic per *tema* i *rema* (Saragossà 2003: §4.1 i §4.2.3)
 - a. Orde sintàctic bàsic (*i*) i orde canviat per la tematicitat (*ii*)
 - i. *No he anat mai a eixe lloc que has dit tu*
 - ii. *A eixe lloc que has dit tu, no he anat mai*
 - b. Orde sintàctic bàsic (*i*) i orde canviat per la rematicitat (*ii*)
 - i. *Un vaixell acaba d'entrar*
 - ii. *Acaba d'entrar un vaixell*
 - c. Com que els pronoms febles són informació temàtica i són habitu-

alment constituent de la predicació, els posem al principi de la predicació (davant del verb):

- i. Llengua antiga: *Jo veig-lo bé* (cf. *I see her*)
- ii. Llengua actual: [_{subjecte} *Jo*] [_{predicació} *el veig bé*]

Com sabem, l'evolució no ha arribat al final. Hi han uns pocs casos en què mantenim els pronoms febles darrere del verb (Saragossà 2003: §4.2.3): quan el verb és un infinitiu (*La carta, pensava donar-li-la demà*), un gerundi (*Llevant-se la jaqueta, la ferida li va fer mal*) o un imperatiu (*Vés-te'n, que no et vull veure*). Ara bé, «si l'oració d'infinitiu és un objecte directe, els seus pronoms febles també poden situar-se davant del verb de l'oració principal» (*La carta, li la pensava donar demà*). En canvi, «quan l'oració d'infinitiu forma part del règim verbal», sí que «solem dir el pronom després de l'infinitiu» (*Ve de portar-lo a escola* / **El ve de portar a escola*).

2.2.2. INVENTARI I FORMES DELS PRONOMS FEBLES

L'actuació habitual en el tractament dels pronoms febles tendix a posar totes les formes juntes, cosa que fa creure que en tenim molts. Per a mostrar que això no és cert, Saragossà (2003: §4.2.4) focalitza la tercera persona (que és la que en té més) i nota que els fonamentals són els de l'objecte directe, que en té quatre (*es, el, en i ho*); els secundaris corresponen als circumstancials, que només en té dos (semblants per la forma, *li i hi*):

3. Pronoms febles de la tercera persona:

- a. Els fonamentals (Saragossà 2003: §4.2.2): de l'objecte directe (quatre): *es, el, en i ho*
 - i. *Josep cada dia es dutxa*

- ii. *La mirava molt, a ella*
- iii. *En vullc una quarta, de dàtils*
- iv. *Jo també ho sabia, que faria molt bé el treball*
- b. Els secundaris: dels circumstancials (dos): *li* i *hi*
 - i. *Li va donar la mà, a Josep*
 - ii. ¡No hi entres! [a l'habitació on el receptor està entrant]

És molt diferent fer una llista de deu pronoms febles que presentar-ne dos grups, u de quatre components (3a) i l'altre de dos (3c). A més, la majoria dels deu pronoms admeten quatre formes, de manera que la llista supera les trenta formes.

L'objecte directe es tracta en totes les gramàtiques com a constituent nominal, de manera que és natural que pugua ser substituït per un pronom (que ja sabem que són paraules de la categoria sintàctica nominal, §2.1.1; *es, el, en* i *ho*). En canvi, els circumstancials no tenen naturalesa nominal. Són o bé una preposició i un constituent nominal (*en la casa*) o bé un «adverbi» (una paraula que es subordina sense preposició, com els adjectius, *ací, ahir, sovint, així*). Això implica que *li* i *hi* compartixen amb els pronoms *es, el, en* i *ho* la propietat de remetre a un constituent aparegut en el discurs previ (o de l'entorn de la comunicació, 3b.ii); però, en els exemples posats, *li és a ell* i *hi és a eixa habitació*, de manera que no són paraules de la categoria sintàctica nominal, de la mateixa manera que la paraula *ací* no és un pronom. Saragossà m'ha observat que, en rigor, caldria anomenar *li* i *hi* com a *paraules anaforiques febles*. Però eixa terminologia no afavoriria la docència. Les paraules *li* i *hi* compartixen amb *es, el, ho* i *en* el fet de substituir un constituent, que està vinculat a un constituent del discurs anterior. Eixe marc demana que usem una mateixa expressió per a totes eixes paraules. La tradicional és *pronoms febles* i la coherent seria la que hem dit (*paraules anaforiques febles*). Seguiré el costum tradicional per la raó que, com ja he indicat, els pronoms fonamentals són els que apliquem a l'objecte directe, que són tots objectivament pronoms. A més, sempre que siga possible convé no variar la terminologia.

Els altres pronoms que tenim corresponen als pronoms personals que no són de tercera persona. Saragossà (2003: §4.2.4) els posa tots, però havent donat els de tercera persona crec que és preferible excloure els que ja hem posat (3):

4. Resta de pronoms febles (*em, et, ens, vos*): en relació als pronoms personals
 - a. *jo / em (Em quede ací)*
 - b. *tu / et (No et pots quedar ací)*
 - c. *nosaltres / ens (Ens quedem ací)*
 - d. *vosaltres / vos (No vos podeu quedar ací)*

En §4.2.5, explica les formes plenes i les formes reforçades dels pronoms febles. Les formes plenes (que apareixien en l'inventari de §4.2.4 entre parèntesis), les usem, «en la llengua comuna actual, quan hi ha un sol pronom i va després d'un infinitiu acabat en consonant» (*No volia ni mirar-me*). Ara bé, també les diem amb el gerundi i amb l'imperatiu acabat en consonant o en diftong decreixent (*Estic parlant-te. Fes-me cas. Porteu-lo a casa*); per tant, sempre que el pronom va darrere del verb i no apostrofem. Per una altra banda, les formes que adopten els pronoms febles quan en diem més d'u apareixeran en §4.9.2, dins de l'apartat sobre la combinació (§4.9).

Una dificultat objectiva és el fet que el valencià està en una evolució pel que fa a les formes. Les inicials eren *me, te, se, lo*. Però, a través de l'elisió (*S'ha quedat / Assentés en eixa cadira*), la major part de les comarques valencianes han creat unes formes «reforçades» o invertides (*Ell es queda ací*). Les formes inicials es mantenen en els pocs casos en què els pronoms febles van després del verb i s'acaba en consonant (*No pot esperar-se*). És una casuística difícil, però la llengua és així i, per tant, cal afrontar-la.

Dins de les variacions de formes, dos casos especials són *ens* i *us*. Saragossà (2003: §4.2.6) observa que eixes formes separen la llengua culta i «molts parlars vius de les Illes Balears, de València i de Catalunya». la reducció dels pronoms

ens i *vos* a la forma *es* quan el verb va en la mateixa persona que el pronom (*Ens quedem ací* > *Es quedem ací* / *No us quedeu ací* > *No s quedeu ací*). Saragossà nota que *ens* costarà molt de recuperar quan la llengua viva diu *mos* (*Ací, no mos poden vore*), que prové de la consonant que expressa la primera persona del plural (*pense-m, entene-m, preferi-m*).

Pel que fa *us*, l'autor usava eixa forma en el moment de confeccionar la gramàtica; però, en treballs posteriors, ha optat per *vos* com a forma única d'eixe pronom perquè tant el valencià com el balear actuen d'eixa manera. Seguiré eixe mateix criteri en este treball. Convé notar que *us* és una forma aïllada en la llengua, ja que les altres formes prenen constantment la vocal *e* (*em, et, es...*). A més, el valencià, el balear i parts de Catalunya s'han apartat del castellà en la substitució de *us* per *vos* (¿Vos quedeu? està més separat de ¿Os quedaís? que ¿Us quedeu?

2.2.3. ELS PRONOMS FEBLES DE L'OBJECTE DIRECTE

Fins ara, hem donat característiques generals dels pronoms. Quan els estudiem d'u en u, ¿per quin hem de començar? Saragossà (2203: §4.3.1) constata que els pronoms febles de les persones primera i segona (*em, et, ens* i *vos*) poden fer diverses funcions bàsiques, de manera que cal començar pels més simples (els de la tercera persona). Finalment, haurem de focalitzar els bàsics (els de l'objecte directe, *es, en, el* i *ho*), no els secundaris (*li* i *hi*).

5. Grau de simplicitat dels pronoms

- a. Tercera persona: cada pronom té una funció
 - i. Bàsics: objecte directe (*es, el, ho, en*)
 - ii. Secundaris: els altres (*li, hi*)
- b. Persones primera i segona: un mateix pronom fa diverses funcions
 - i. Efecte: cal estudiar al final *em, et, ens* i *vos*.

Entre els quatre pronoms febles de l'objecte directe, «el cas més simple correspon al pronom *es*» (que anomena *reflexiu*), de manera que apareix el primer (§4.3.2). Usem eixe pronom quan el subjecte i l'objecte directe són la mateixa entitat (*El gat es llepa*), és a dir, quan hi ha reflexivitat (§4.3.3). Com que els pronoms que estudiem són substituïdors, podem dir que el pronom *es* substituïx el nom que fa la funció de subjecte:

6. Pronom *es*: reflexivitat

- a. El pronom substituïx l'objecte directe quan el nom és el mateix que fa la funció de subjecte
 - i. Efecte: el subjecte i l'objecte directe representen la mateixa entitat.
- b. *El gat es llepa*

A diferència del pronom *es*, els pronoms *el*, *en* i *ho* tenen com a antecedent «un constituent nominal que no fa la funció de subjecte en l'oració en què figura el pronom» (§4.3.4). Així, en l'oració de (7b.i) el pronom *el* té com a antecedent *un pis buit*, mentres que el subjecte de *va trobar* és *Josep*. Ja sabem que la diferència entre *el*, *en* i *ho* és sintàctica («recorrem a un pronom o a un altre segons quina siga la classe sintàctica del constituent nominal substituït», §4.3.5). En concret, els pronoms *el* i *ho* substituïxen l'objecte directe complet. Apliquem *el* quan és un nom actualitzat i recorrem a *ho* quan és una oració (7a-b).

El pronom *en* substituïx una part de l'objecte directe: el nucli nominal i els modificadors qualificatius (si en té). En l'oració coordinada de (7c.i), *en* substituïx *llibres de Llull*, on qualifiquem el nucli *llibres* amb el modificador qualificatiu *de Llull*. També usem el pronom *en* quan no hi ha cap quantitatiu explícit (§4.3.7); eixa absència la interpretem com a 'quantitat indeterminada' (7c.ii).

Ara, estem en un bon punt per a fer lingüística comparada en les classes d'un institut: allà on el valencià diu *Vullc pa*, el francès diu *Je veux du pain*; o allà on el valencià diu ¿Tens pa? l'anglès recorre a *Do you have any bread?* El

du del francès i la paraula *any* de l'anglès estan relacionades amb el fet que, en ¿Vols coca?, només hi ha un nom (*coca*); però en realitat hi han un constituent implícit ('quantitat indeterminada'), que l'anglès i el francès expliciten.

Quan el nom actualitzat conté l'article o un adjectiu demostratiu, els parlants no apliquen el pronom *en*, com podem comprovar en (7d). He posat tres exemples per a remarcar que el valencià popular usa perfectament el pronom *en*:

7. Pronoms *el*, *ho*, *en*: el subjecte i l'objecte directe són entitats diferents
 - a. Pronoms *el* i *ho*: substituïxen l'objecte directe sencer
 - i. *El*: quan és un nom actualitzat
 - ii. *Ho*: quan és una oració
 - b. Exemples:
 - i. *Varen demanar a Josep que buscara un pis buit, però no el va trobar*
 - ii. *Deia que no seguiria estudiant, i encara ho pensa*
 - c. Pronom *en*: substituïx una part de l'objecte directe (el nom i els modificadors qualificatius, si en té)
 - i. *Jo resumiré tres llibres de Llull i, tu, en resumixes dos*
 - ii. *¿Vols coca de llanda? Tin, agafa'n*
 - d. Per a usar *en*, l'objecte directe ha de ser indeterminat (no ha de tindre ni l'article i un demostratiu):
 - i. *–Han portat els dos llibres que havies demanat –¿Han portat els dos?*
 - ii. *Jo resumiré este llibre de Llull i, tu, resumixes el que t'has llegit*
 - iii. *Jo resumiré este llibre de Llull i, tu, resumixes eixe*

Finalment, el pronom *ho* «l'usem quan l'objecte directe és una oració» (§4.3.8). Com que ens trobaríem amb una oració composta, Saragossà advertix que «convé tractar el pronom *ho* després d'haver estudiat el concepte *oració composta* (§3.5.2)», precisió que convé recordar de cara a l'anàlisi de manuals. En l'exemple de (7e.i), el constituent substituït pel pronom *ho* és *que no seguirà estudiant*.

2.2.4. EL PRONOM *EN* APLICAT AL SUBJECTE

Saragossà mostra que, per a entendre els usos d'un pronom, hem de separar els bàsics i els secundaris; en els secundaris, també pot haver jerarquia. En el cas del pronom *en*, l'ús bàsic és l'aplicació a l'objecte directe, i el primer ús secundari és l'aplicació al subjecte quan l'oració no conté objecte directe. Anem a poc a poc.

No substituïm el subjecte amb cap pronom feble (8a). El que fem és «no expressar el subjecte quan ha aparegut en el discurs previ» i, a través de la concordança amb el verb, «el receptor pot saber amb precisió quin constituent nominal és el subjecte» (§4.4.1). D'eixa manera, la concordança del verb amb el subjecte «té el mateix benefici en la comunicació que els pronoms febles: evitar repeticions de constituents nominals»:

8. La concordança del verb amb el subjecte fa la mateixa funció comunicativa que els pronoms que equivalen a un nom actualitzat
 - a. *Miquel i Maria ja han arribat; són molt cordials*
 - b. La forma *són* indica que el subjecte és una tercera persona en plural (o dos terceres persones del singular coordinades)

Com que la concordança del verb fa la mateixa funció comunicativa que els pronoms que equivalen a un nom actualitzat, quan no hi ha objecte directe i el subjecte no està determinat (no té l'article ni un adjectiu demostratiu), els parlants apliquen el pronom *en* (§4.4.2). Com en l'ús bàsic, el valencià popular no vacil·la gens en este ús secundari:

9. Aplicació al subjecte quan no hi ha objecte directe i el subjecte no està determinat
 - a. *Sí que ha caigut aigua, i encara en caurà*
 - b. *Han arribat dos cartes, però n'han d'arribar unes quantes més*

2.2.5. ELS PRONOMS FEBLES CIRCUMSTANCIALS

Els pronoms *li* i *hi* substituïxen una part reduïda dels circumstancials. En la pràctica, són molt poques classes: bàsicament, la destinació i la posició (o inclusió). Quan la destinació és una persona, recorrem a *li*; si la destinació és un lloc, és *hi* (§4.5.1, §4.5.2). Podem dir, per tant, que el valor bàsic dels pronoms *li* i *hi* és paral·lel. El pronom *li* no té variació de gènere, com el seu plural (*els*, 1a.iii):

1. Pronoms *li* i *hi*: el constituent substituït és un circumstancial
 - a. De destinació
 - i. Persona: *Tot ho paga Pere; abir li tiraren una pedra*
 - ii. Lloc: *Tu vols anar al Marroc, però et recomane que no hi vages*
 - iii. Plural de *li*: *els*. No hi ha variació de gènere (*No li han donat res, a ella / No els donat res, a elles*)
 - b. De posició (o inclusió)
 - i. Persona: *A Emma ja li pots explicar coses, que no li entra res*
 - ii. Lloc: *Me'n torne al cine, que m'hi he deixat el paraigua*
 - iii. Lloc: *M'agrada Benicarló perquè s'hi viu molt bé*
 - c. Els altres circumstancials són marginals
 - i. *El meu poble, l'han marginat molt; no hi passa cap tren*
 - ii. *Sempre anava amb ell, però ara no hi vaig mai*

Fora dels dos casos descrits (1a-b), les aplicacions a més circumstancials és marginal (1c). Cal dir que, dels dos pronoms que comentem, *li* és molt més important que *hi*. La causa és que el pronom *li* té usos secundàries d'aparició freqüent (que tractarem més avant, §2.3.1), mentres que el pronom *hi* no té usos secundaris.

Saragossà advertix que, «en el valencià col·loquial, l'ús del pronom *hi* ha reculat al llarg del segle XX, de tal manera que ara perviu en unes quantes

construccions més o menys fossilitzades», com ara les de les oracions *Hi ha gent*, *No m'hi veig* i *No s'hi val*. Llavors, ¿hem d'usar-lo fora d'eixos casos? El nostre autor creu que sí: «el pronom *hi* permet evitar repeticions molestes i, per tant, convé que el valencià culte el recupere». Entre els exemples que cita, hi ha el de (2a). La primera construcció és més lleugera que la segona, que repeteix el constituent *la ciència*. Tanmateix, «hem d'usar el pronom *hi* amb moderació» i, «si no estem segurs, més val que no l'usem», ja que «és indispensable molt poques voltes».

2. El valencià ha perdut el pronom *hi*. Convé usar-lo (a), però amb moderació; si no estem segurs, convé evitar-lo; és indispensable molt poques voltes
 - a. *El fonament més bàsic de la ciència és definir cada u dels conceptes que s'hi usen*
 - i. *El fonament més bàsic de la ciència és definir cada u dels conceptes que s'usen en la ciència*

Tot seguit (3d), comprovarem que hi ha una raó estructural que deu haver afavorit la desaparició de *hi*.

El pronom *en* ve del llatí *INDE*, que significava 'd'allí'. Això explica que, en la llengua antiga, s'aplicava als circumstancials d'origen (3a). Eixe ús «ha anat reduint-se fins a quasi extingir-se en la llengua culta actual, ja que habitualment construïm sense pronom» (§4.5.3). De fet, l'extinció és antiga (medieval, 3b) i, ara, quan necessitem recuperar l'origen usem *d'allí* (3c):

3. Un ús extingit del pronom *en*. Relació amb la desaparició de *hi* en valencià
 - a. Aplicació a l'origen. Era el valor llatí (*INDE* significava 'd'allí')
 - i. *Ahir se'n va anar a Palma, i en tornarà demà*

- b. Desaparició ja en la llengua clàssica:
 - i. *Ahir se'n va anar a Palma, i tornarà demà*
- c. Quan recuperar l'origen, usem *d'allí*
 - i. *Se'n va anar a Palma fa set anys. S'ha integrat del tot. No crec que se'n vaja mai d'allí*
- d. La desaparició del pronom de l'origen (*b*) devia impulsar a suprimir el pronom de la destinació (1a)

En el punt en què ens trobem, podem fer una observació estructural: la desaparició del pronom que indica els circumstancials d'origen (3a) ¿no havia d'afavorir el mateix procés en el pronom que representava circumstancials de destinació (3d)? Els conceptes *origen* i *destinació* formen una estructura semàntica, pròpia dels verbs de moviment.

L'aplicació a l'origen ha perdurat més en alguna comarca valenciana quan l'origen és purament abstracte. Ara, el pronom *en* ja no significa 'd'allí', sinó 'd'això' (4a). El fet és que, «com en el cas del pronom *hi*, convé que el valencià culte use regularment eixa aplicació secundària del pronom *en*, perquè és prou més curt dir ¿*Què en penses?*, que no ¿*Què penses d'això?*». I és que, «en eixos verbs, no podem suprimir el pronom, ja que no és igual preguntar ¿*Què penses?* que ¿*Què en penses?*». En el valencià popular, predomina la tendència a actuar com en l'origen concret: supressió de *en* i, si hi ha ambigüitat, recorem a *d'això* (4b.i):

- 4. Manteniment relatiu del pronom *en* quan l'origen és purament abstracte (significa 'd'això')
 - a. Exemples:
 - i. *Fa una hora que comentem eixe assumpte; ja n'hem parlat prou*
 - ii. ¿*Què en penses?* (diferent de ¿*Què penses?*)
 - b. Tendència molt estesa en valencià: actuar com en l'origen concret (supressió de *en*, i si necessitem recuperar el circumstancials usem *d'això*):

- i. *¿Què penses d'això?*

Al costat dels orígens abstractes (5), hi han les posicions abstractes

5. Posicions abstractes. Amb els orígens abstractes, són verbs amb règim (Saragossà 2003: §3.2.5)
 - a. *Pensar en una cosa*
 - i. *No puc deixar de pensar-hi*
 - b. Valencià popular:
 - i. *No puc deixar de pensar en això*

La meua impressió (que Saragossà m'ha corroborat) és que estem davant d'un camp que demana estudi i prudència. Els règims concrets i els abstractes són la mateixa estructura lingüística (Saragossà 2003: §3.2.5), de manera que si desapareixen els usos concrets desapareix el fonament dels usos abstractes (6b). La previsió teòrica es complix en l'evolució del valencià, com mostra l'actuació del tot paral·lela entre els règims concrets i els abstractes quan volem recuperar el locatiu (exemples de 6c). Davant d'eixe panorama, la deducció és clara: el valencià públic pot intentar recuperar els règims abstractes (4, 5), però aplicant la mateixa prudència i el mateix tacte que en l'ús del pronom *hi* locatiu concret (2). A més, si a un valencià li ve cara amunt dir *parlar-ne* o *pensar-hi* i vol seguir en el sistema viu té dret a fer-ho:

6. Una estructura que demana estudi, reflexió i prudència
 - a. Unió entre els règims concrets i els abstractes
 - i. Concrets: *eixir d'un lloc, entrar en un lloc*
 - ii. Abstractes: *parlar d'una cosa, pensar en un tema*
 - b. Estructuralment, si desapareixen els concrets, desapareix la base dels abstractes

- c. Valencià: ha perdut els concrets i també els abstractes (o ha tendit a perdre'ls). Efectes: quan vol explicitar el circumstancial recorre a *allí* si és concret i a *això* si és abstracte:
 - i. *No podia eixir d'allí* = ¿Què penses d'això?
 - ii. *No puc tornar allí* = No deixes de pensar en això
- d. Podem recuperar els règims abstractes (4, 5), però amb la mateixa prudència que l'ús del pronom *hi* locatiu concret (2). Si un valencià vol mantindre's en l'estadi viu (c) té dret a fer-ho
 - i. ¿Què en penses?
 - ii. *No deixes de pensar-hi*

Per a explicar els pronoms *li* i *hi*, no he usat l'expressió *objecte indirecte*, sinó una terminologia molt més simple i clara (destinació locativa i destinació humana, 1). Això no obstant, Saragossà explica una diferència en els dos usos per a poden explicar que a voltes apliquem el pronom *li* a entitats no humanes (§4.5.4). Quan tirem una pedra a algú, va a alguna part del seu cos. Però això no ens interessa, perquè si el toca i li fa mal el mal és per a tot el cos. En definitiva, hi ha *globalitat*. En canvi, quan posem un llibre en un prestatge sempre ocupa una part del prestatge, de manera que ara hi ha *parcialitat*. Eixa distinció permet entendre que, quan usem un nom no humà però hi ha globalitat, recorrem al pronom *li* (6c):

- 7. Objecte indirecte i locatiu
 - a. Objecte indirecte: hi ha globalitat
 - i. *Donar una cosa a algú*: a tota la persona, no al cap, o a un braç, etc.
 - b. Locatiu: hi ha parcialitat (l'objecte inclòs ocupa una part de l'objecte incloent)
 - i. *Està en l'estudi*: en alguna part de l'estudi

- c. Quan el nom no és humà però hi ha globalitat, usem *li*:
- i. *Per a llavar el cotxe, li va tirar una poalada d'aigua*
 - ii. *Als relloges que fabriquen ara, ja no cal donar-los corda*

Si volem, podem mantindre l'expressió *objecte indirecte*, però explicant que el concepte pertinent és *destinació humana* i *destinació locativa* (o inclusió humana i inclusió locativa, §4.7.2).

Saragossà m'ha observat que, el dia que estudiarem el camp dels règim verbal (3-6), podríem trobar que no pocs verbs demanen el pronom *li*. Així, quan atribuïm una propietat a un concepte, no és a una part del concepte, sinó al conjunt, a la globalitat. Ara bé, això comporta que la construcció coherent és *atribuir-li*: *Al nostre sistema pronominal, no podem atribuir-li propietats que no té*. Igual passa en *dedicar atenció a un tema* / *No puc dedicar-li atenció, a eixe tema*. Ben mirat, podrien demanar el pronom *li* totes les destinacions abstractes. Tenim entre mans un bon objecte d'estudi.

2.2.6. ELS PRONOMS *EM, ET, ENS I VOS*

Quan ja hem explicat els usos bàsics dels pronoms febles de la tercera persona (i algun dels secundaris més importants), és hora de passar a les persones primera i segona. Els pronoms *em et, ens i vos* «poden fer totes les funcions bàsiques que hem vist fins ara» Saragossà 2003: §4.6), és a dir: actuar com a reflexius (6a), com a un objecte directe diferent del subjecte (6b) i com a destinació o posició humana» (6c). A més, també els apliquem «quan hi ha un origen humà» (6d):

8. Pronoms febles de primera i segona persona: una sola forma pot fer moltes de les funcions descrites
 - a. Reflexius:

- i. *De jove, em mirava sovint a l'espill*
- b. Objecte directe diferent del subjecte:
 - i. *Jo no l'he embrutat, però ell sí que m'ha embrutat)*
- c. Destinació o posició humana:
 - i. *Li escrivia cada dia, amb l'esperança que em contestara*
- d. Origen humà:
 - i. *Este xiquet m'ho trau tot*

2.3. MÉS USOS SECUNDARIS DELS PRONOMS FEBLES

2.3.1. ELS PRONOMS *LI*, *ES* I *EN* COM A QUALIFICATIUS

Els valencians tendim a pensar que el pronom *hi* és difícil, però eixa intuïció respon més al fet d'haver-lo abandonat en la llengua viva. Estructuralment, és molt més complicat l'ús secundari que ara tractarem. Fins ara, hem vist que els pronoms febles s'apliquen a l'objecte directe i una part reduïda dels circumstancials. En canvi, *li* i *es* (i els corresponents de primera i segona persona) es poden aplicar a modificadors qualificatius (§4.7.1). En (1a-b), s'apliquen a qualificatius de l'objecte directe, que deu ser el cas més freqüent. Però també són factibles els circumstancials (o una part, 1c):

1. Aplicació dels pronoms *es* i *li* (i els corresponents de les persones primera i segona) a qualificatius. Molt popular; molta extensió
 - a. *Ramon va tocar la mà d'Empar > Ramon li va tocar la mà),*
 - b. *¡Renta les teues mans! > ¡Rentat les mans!*
 - i. *Li ordenà que es rentara les mans*
 - c. El qualificatiu és sovint de l'objecte directe (*a-b*), però també pot ser un circumstancial (*en el braç, en el dit*)

- i. *Li va posar la injecció en el braç*
- ii. *Marc es va punxar en el dit (= en el dit de Marc)*

Cal dir que l'ús descrit és molt popular i deu tindre una extensió gran, encara que els lingüistes l'hem tractat poc. Com que les gramàtiques fan poques definicions i miren molt les formes, ara solen anomenar l'ús de *li* (1a, 1c.i) com a «objecte indirecte» i el de (1b, 1c.ii) com a «reflexiu».

També el pronom *en* pot substituir modificadors qualificatius. Ara bé, el procés no és gens popular, contràriament a l'anterior. A més, els lingüistes hem estudiat molt poc eixos usos. Com a regla general, hi ha un nom regent o implicador d'un altre. Si usem el nom *resultat* ha de ser el resultat *d'alguna cosa*, que és un modificador qualificatiu regit o implicat (2a). Amb el verb *ser*, el regent també pot ser un adjectiu (si u és *subscriber*, ho ha de ser d'alguna cosa, 2b).

Saragossà (§4.7.3) advertix que, «en l'aplicació del pronom *en* a modificadors restrictius, hem de ser prudents, exactament com en el cas de *hi*», de manera que la construcció amb el pronom (2c.i) «no necessàriament és millor» que l'elisió (2c.ii). Si el receptor pot mal interpretar les nostres paraules, «no hauríem d'excloure la possibilitat d'usar un adjectiu possessiu (o una oració de relatiu amb el verb *tindre*) quan el nom és un derivat d'un verb, i més si tenim en compte que eixe recurs és obligatori quan el constituent nominal no és objecte directe». Això és el que passa en l'exemple de (2d.ii):

2. Aplicació del pronom *en* a qualificatius. un Inexistent en la llengua viva; molta moderació (o prescindir-ne)
 - a. Solen ser un modificador regit (*de les eleccions en i*) d'un nom regent (*resultat en i*)
 - i. *Les eleccions varen ser ahir, però no en sabrem els resultats fins demà*
 - ii. *els resultats de les eleccions*

- b. Amb el verb *ser*, el regent pot ser un adjectiu (*subscriber* en i)
 - i. *La revista és molt interessant. ¿N'eres subscriber?*
 - ii. *subscriber de la revista*
- c. Més exemples:
 - i. *M'he comprat un llibre però no en recorde el nom*
 - ii. Vàlid: *M'he comprat un llibre però no recorde el nom*
- d. Si hi ha perill de confusió, és lícit recórrer al verb *tindre*, a una oració relativa (i) o a un adjectiu possessiu (ii)
 - i. *He comprat un llibre de Marc Granell, però no recorde {quin títol té / el títol que li ha posat}*
 - ii. *L'única manera de percebre si un objecte ha canviat o ha perdurat és comparar-lo en dos moments de la seua existència*

Aquelles persones que no tenen en compte que els usos bàsics del pronom *en* són a l'objecte directe (§2.2.3) i al subjecte (§2.2.4), haurien de tindre molt en compte les paraules finals de Saragossà:

3. Observació especialment recomanable per als qui posen els usos secundaris (i morts) per davant dels bàsics (i vius)
 - a. «Podríem dir, com a resum, que és cert que hem de potenciar l'ús del pronom *en* com a modificador qualificatiu, però també és veritat que ho hem de fer amb intel·ligència i amb prudència. Les innovacions de la llengua culta només són realment positives quan la gent normal del carrer les pot assimilar i usar. En canvi, és molt negatiu que la llengua culta practique construccions que, en el fons, són incoherents i, com a conseqüència d'eixa característica, són pràcticament **inassimilables**. De fet, hi han usos negatius del pronom feble *en* en la llengua culta, encara que la demostració d'eixa afirmació ja se n'ix dels límits d'aquesta gramàtica». (Saragossà 2003: §4.7.3)

Saragossà m'ha observat que les nostres gramàtiques fan propostes que pareixen contradictòries. Molts manuals remarquen que no cal dir l'adjectiu possessiu quan l'entitat posseïda és evident. De fet, la llengua popular no sol dir-lo (4a). Ara bé, ¿no hi ha una realitat semblant en (4b), (4c) i (4d)?:

4. Elisió de constituents són evidents

- a. *Els fills deuen sentir respecte pels pares*
 - i. *Els fills deuen sentir respecte pels seus pares*
- b. *En llegir el número 1 d'Aula de Lletres Valencianes, em vaig fer subscriptor*
 - i. *En llegir el número 1 d'Aula de Lletres Valencianes, me'n vaig fer subscriptor*
- c. *En llegir el número 1 d'Aula de Lletres Valencianes, em vaig subscriure*
 - i. *En llegir el número 1 d'Aula de Lletres Valencianes, m'hi vaig subscriure*
- d. *M'agrada molt Xàtiva. Cada estiu, vaig*
 - i. *M'agrada molt Xàtiva. Cada estiu, hi vaig*

2.3.2. EL PRONOM *HO* COM A ATRIBUTIU

El pronom feble *ho*, «també l'apliquem a aquells constituents que complixen les dos condicions següents»: la primera, «ser un atributiu amb el verb *ser*, *estar* o *paréixer*»; la segona, «indicar característiques accidentals qualitatives internes» (§4.7.4). N'hi ha un exemple en (5a). El nostre autor assenyala que «en una part de Catalunya usen el pronom *en*», com ara en l'oració *Sí que n'és de bo*. ¿Quina opció és preferible? No és difícil contestar a la pregunta. Saragossà observa que «el pronom feble *en* ja té moltes missions» i el pronom *ho* en té poques. A més, l'ús de *ho* és la clàssica i la que inicialment tenia tota la llengua. En tercer lloc, el valencià conserva «íntegrament» l'ús clàssic. Davant d'eixos

factors, costa poc deduir «que, en la llengua culta, apliquem el pronom feble *ho* exactament com s'usa en els carrers valencians». Saragossà mostra que San-chis Guarnier aconsellava a Joan Fuster eixa actuació:

5. Un ús secundari del pronom *ho*: atributius amb *ser*, *estar* o *paréixer* que indiquen característiques internes
 - a. *Tu dius que és un home molt bo, però jo dic que no ho és*
 - b. Una part de Catalunya:
 - i. *Sí que n'és de bo*
 - c. L'ús de *ho* (a) és clàssic, era propi de tota la llengua i, sobretot, la fa un pronom amb pocs usos
 - i. L'opció amb *en* (b) té les propietats contràries

2.4. MÉS TEMES: COMBINACIONS I PLEONASMES

2.4.1. LA COMBINACIÓ DE PRONOMS FEBLES

Pareix obvi que no hauríem de tractar la combinació de pronoms mentres no hàgem explicat l'ús de cada pronom. En canvi, en les gramàtiques hi han tan poques explicacions, que sovint comencen per la combinació, que tracten d'una manera molt poc adequada. Saragossà critica aquelles gramàtiques que posen moltes dotzenes de combinacions la majoria de les quals no existixen. Entre això i les regles aïllades (1a) els alumnes creuen que entendre els pronoms febles és molt difícil (1b):

1. Dos errors que fan creure que els usos dels pronoms febles són difícils
 - a. «Convé **evitar** dos coses: d'una banda, aquell quadret (amb més de **250 combinacions**) que, lamentablement, reproduïxen moltes gra-

màtiques; i, de l'altra, també hem de fugir de l'error de donar **regles** i més regles que **no** estan **relacionades** entre elles ni van acompanyades de **justificació**

- b. »La suma d'eixes dos deficiències fa pensar que la combinació de pronoms febles és una qüestió **incomprensible** i molt difícil de dominar.» (Saragossà 2003: §4.9)

Contra les 250 combinacions, el nostre autor proposa dos regles, la primera de les quals és molt simple (2b). La segona (2c) no la pot entendre un lector normal i corrent, però Saragossà la concreta en dos normes molt simples (2d-e):

2. Dos regles per a explicar la combinació de pronoms febles
 - a. «Contràriament, heu de saber que la major part de les combinacions de pronoms febles respon a dos regles tan elementals com les següents:
 - b. »El pronom que representa l'objecte indirecte (o destinació humana) va davant del pronom que representa l'objecte directe.
 - i. *Li la vaig donar ahir, la llibreta a Anna*
 - ii. *Encara li'n pensava posar més*
 - c. »En els usos secundaris, els pronoms conserven l'orde de l'ús bàsic»
 - d. Primera concreció:
 - i. El pronom *hi* va sempre al final de la combinació: *Ja no n'hi ha, però li'n trobaré*
 - e. Segona concreció:
 - i. El pronom *es* sempre va en primer lloc en la llengua escrita (*Se m'ha enganxat una brossa*; en el valencià popular és freqüent *Me s'ha enganxat una brossa*)

L'autor també comenta les particularitats de la combinació de pronoms febles en els parlars de Catalunya i de les Illes Balears.

Mirem més detalls. Sabem que molts pronoms febles tenien una forma (*me, te, se*) i que han tendit a canviar-la (*em, et, es*). ¿Com hem d'explicar quina forma hem d'usar quan els combinem? Saragossà intenta explicar una bona part dels casos amb dos normes prou simples (3a; recordem que ara escriuria ¿Vos els done ara o demà?, no *us els done*). L'ús de l'apòstrof i del guionet en les combinacions és fàcil d'exposar (3b-c):

3. Pronoms en les combinacions: formes, apòstrof i guionet
 - a. Regla bàsica sobre les formes (Saragossà 2003: §4.9.2)
 - i. «Quan hi han dos pronoms o més, el primer hauria de tindre la forma plena» (*No conec el resultat, però me l'imagino*)
 - ii. Però «si u dels pronoms combinats és *nos, vos* o *los*, no adopta la forma reforçada només el primer, sinó també el segon» (*El joguet, ¿els el done?*)
 - b. Apòstrof (§4.9.3)
 - i. L'apòstrof «s'ha de posar màximament a la dreta»
 - ii. *me l'havia donat; me'l donà; dona-me'ls*
 - c. Guionet (§4.9.3)
 - i. El guionet unix els pronoms febles després del verb si no hi ha apòstrof
 - ii. *els l'havia donat; donar-los-el, porta-me'l*

2.4.2. USOS PLEONÀSTICS

Saragossà (2003: §4.8.2) mostra que, en conjunt, el tema dels pleonasmes és molt complicat. Però la base és molt simple. Si els pronoms febles són substituïdors, és una redundància posar el pronom i el constituent substituït (4a-b). La causa del pleonisme de (4ba.i) està en l'aparició de la *a* en l'objecte directe, tema que ací no he resumit.

El pleonasma l'hauríem de mantindre quan hi han motius, condició que sol anar lligada a un rebug intuïtiu de les construccions sense el pronom. Saragossà en comenta uns quants casos, com ara quan el pronom *li* és un qualificatiu o indica origen (4b). Podríem afegir un cas simple. Com que el subjecte i l'objecte directe tenen la mateixa forma (un nom sense preposició), quan posem l'objecte directe davant del verb el receptor no sabia si és el subjecte i l'objecte directe. Per a evitar eixa indeterminació, quan anteposem l'objecte directe al verb diem el pronom *el*, el qual té la missió d'advertir al receptor que el nom que ha sentit no és el subjecte, sinó l'objecte (4c):

4. Si els pronoms febles són substituïdors, és una redundància posar el pronom i el constituent substituït
 - a. *Josep va dir poques coses al meu veí*
 - i. *Josep li va dir poques coses al meu veí*
 - b. Ha d'existir una justificació. Una part dels casos tractats:
 - i. *Li* és qualificatiu: *Li va tocar la mà a Empar/*Va tocar la mà a Empar*
 - ii. *Li* indica origen: *Li ho trau tot a son pare/*Ho trau tot a son pare*
 - c. Un altre: l'objecte directe és com el subjecte. Efecte: quan va davant del verb necessitem comunicar al receptor que no és el subjecte, sinó l'objecte. Mitjà: posar el pronom *el*
 - i. *Eixa dona ja l'havia vista una volta*
 - ii. *Aquella porta la vaig pintar ahir*
 - iii. *El quadre que dius ja l'han venut*

Saragossà també tracta un pleonasma que Fabra criticà i ara s'està escampant en la llengua escrita. És quan el parlant posa un locatiu al principi de l'oració, independentment que estiga regit o no:

5. Un pleonasme que Fabra criticà i que ara molts practiquen (inclosos una part dels correctors valencians): locatiu + *hi*
 - a. *A Alcoi, he anat moltes voltes*
 - i. *A Alcoi, hi he anat moltes voltes*
 - b. *En este poble, no viu cap Mascarell*
 - i. *En este poble, no hi viu cap Mascarell*
 - c. *En la casa que has dit, trobaràs de tot, però no tàperes*
 - i. *En la casa que has dit, hi trobaràs de tot, però no tàperes*

Si un valencià veu el locatiu i al costat el pronom *hi*, ¿no sentirà d'una manera o altra que eixa paraula només aprofita per a fer la llengua inútilment complicada? Si la resposta de la pregunta és afirmativa, haurem de pensar que els pleonasmes de 5 no ajuden a la recuperació del pronom *hi*, ans tot al contrari.

2.5. RECAPITULACIÓ

Com hem vist, la *Gramàtica valenciana raonada i popular* fa una proposta molt simple sobre els pronoms. Encara que els manuals els tracten com si foren una categoria sintàctica, no ho són. Els pronoms són paraules de la categoria sintàctica nominal. Això sí: existix el concepte *pronom* perquè les paraules pronominals tenen una particularitat:

1. Els pronoms: naturalesa i definició
 - a. No són una categoria sintàctica, ja que el pronom està format per paraules de la categoria sintàctica nominal
 - b. Particularitat: equivalen a una construcció sintàctica nominal:
 - i. un nom qualificat (*en*)

- ii. un nom actualitzat o «SN» (els pronoms indefinits i la majoria dels personals)
- iii. una oració (*açò, això, allò i ho*)

Saragossà també simplifica molt la classificació dels pronoms: poden indicar una entitat coneguda del receptor (els definits, *jo, açò...*) o no coneguda (els indefinits, *qui, algú...*). Tant els uns com els altres poden ser personals (*jo, tu...*; *algú, ningú...*) i no personals (*açò...*; *res...*). Els pronoms definits impliquen una entitat del lloc on parlen l'emissor i el receptor (ús anomenat *díctic*). Ara bé, una part dels pronoms definits també els usem per a recuperar informació del discurs previ (2b.ii). En eixe procés, és imprescindible diferenciar entre l'antecedent i el constituent substituït (2b.iii):

2. Classificació dels pronoms

a. Pronoms:

- i. Definits: la seua referència és coneguda del receptor
- ii. Indefinits: la seua referència no és coneguda del receptor

b. Pronoms definits

- i. Díctics només: assenyalen alguna entitat del lloc a on parlen l'emissor i el receptor (*jo, tu, nosaltres, vosaltres*)
- ii. Díctics i anafòrics (*ell, açò, això, allò*)
- iii. Anàfora: recuperació d'informació del discurs previ. Cal explicar el procés de recuperació (constituent antecedent i constituent substituït: *Abir, vaig vore **una alumna** i no **la** vaig reconèixer = no vaig reconèixer **eixa alumna***)

c. Pronoms definits

- i. Forts: són paraules nominals sense cap particularitat
- ii. Febles: funcionen com si foren una síl·laba àtona del verb (*Tin, pren-ho*); estan elaborats a partir dels forts o regulars:

- iii. {*jo / em*}
 - iv. {*tu / et*}
 - v. {*ell / es, el, en; li, hi*}
 - vi. {*açò, això, allò / ho*}
- d. Estudi de cada pronom
- i. Definitfs forts (*jo, tu, ell, nosaltres i vosaltres; açò, això i allò*)
 - ii. Indefinitfs (*qui, algú, u, hom, altri, ningú, tothom, res, quelcom*).
 - iii. Definitfs febles (*es, el, ho, en; li, hi; em, et, ens i vos*). Cal estructurar-los i diferenciar entre ús bàsic i usos secundaris

Finalment, els pronoms definitfs poden ser paraules normals, sense cap particularitat. En eixe cas, s'anomenen habitualment *pronoms forts*, expressió que es justifica pel nom dels pronoms definitfs especials: aquells que es pronuncien com si foren una síl·laba àtona del verb (*Tin, pren-ho*) i que per això mateix són anomenats *pronoms febles*. Els pronoms definitfs particulars (els febles) provenen conceptualment dels pronoms forts (2c.iii-vi). Les paraules *li* i *hi* tenen les mateixes propietats que els pronoms febles, excepte ser pronoms (com no és pronom la paraula *allí*). Una terminologia coherent seria *paraules anafòriques febles*. Però, notant la particularitat, hem preferit seguir usant l'expressió habitual.

Una volta que ja hem classificat els pronoms, cal estudiar-los. En l'estudi dels pronoms febles (2d.iii), Saragossà els estructura i els estudia d'u en u. Així, comença pels pronoms febles que apliquem a l'objecte directe (*es, el, ho i en*), que són la part fonamental dels pronoms febles. A més d'estructurar-los, també cal diferenciar entre el valor bàsic d'un pronom i els valors secundaris. La caracterització que hem trobat dels usos pronominals bàsics no és difícil. Quan hi ha algun factor difícil, no és per la teoria, sinó per la realitat, per la forma en què parlem els valencians (com ara la divergència *En vullc dos* contra *Vullc els dos*).

Podem dir, com a resum, que la gramàtica que estudiem va passa a passa, sense pressuposar ni deixar en el calaix cap concepte i sense usar terminologia inneces-

sària. A més, seguint eixe camí explica de quina manera els valencians usem els pronoms febles en la llengua de cada dia, perquè els usos bàsics de tots els pronoms febles són perfectes en el valencià popular (excepte el pronom *hi*, que és un pronom molt secundari, té un abast reduït —és com un germà pobre de *li*— i hi han pocs usos en què siga necessari). Eixe marc comporta que el valencià públic deu millorar el valencià popular amb molta prudència i moderació, sempre procurant que quede clar que els usos vius són el cor estructural de la llengua. Si focalitzem l'escola valenciana, convindrem que deu mostrar quantes característiques positives hi han en el valencià popular a fi de donar confiança als alumnes en la llengua que parlen i la forma de parlar dels valencians: confiança com a persones i confiança com a valencians. I, en el cas dels pronoms febles, és molt fàcil assolir l'objectiu perquè la realitat és molt positiva, tant en ella mateixa com en el contrast amb les llengües de l'entorn. El castellà no té el trio pronominal *el, ho, en*, i el francès o l'italià tenen una realitat prou diferent, com comentarem més avant (§3.6).

El marc descrit permet disposar d'una bona base per a analitzar el tractament dels pronoms febles en els manuals d'ensenyament, ja que podrem justificar quines actuacions són adequades i quines són inadequades, i això tant en la teoria que oferim als estudiants com en els exercicis pràctics que els proposem. També haurem de mirar si les exposicions dels manuals de l'ensenyament mitjà contribuïxen a la interiorització dels valors bàsics dels pronoms febles en aquells estudiants que no han tingut el valencià com a idioma i que encara no dominen bé els usos de cada pronom feble.

3. MANUAL DE BROMERA PER A 4t D'ESO (ARANDA i altres 2003)

3.1. LA UTILITAT I EL FUNCIONAMENT DELS PRONOMS

Comencem pel llibre de l'editorial Bromera per a 4t d'ESO (Aranda i altres 2003). El manual emmarca bé els pronoms febles, ja que els posa en l'apartat «la substitució de sintagmes per pronoms febles», però només dedica dos pàgines a estudiar-los (p. 130-131). Prèviament, els autors han tractat «Els pronoms relatius» (p. 108-109), però no han explicat als estudiants què és un pronom. De fet, tampoc els expliquen què és un nom, ja que no tracten les categories sintàctiques. Tampoc classifiquen els pronoms (no parlen de pronoms personals, ni de pronoms indefinits, ni de pronoms forts). D'eixa manera, sense definir ni el nom ni els pronoms i sense classificar els pronoms comencen a tractar els hipotètics «pronoms relatius» i, posteriorment, els pronoms febles. En un estudi més profund, intentaria demostrar que en *la persona que ve* no hi ha cap pronom. En tot cas, un autor ha d'anar dels conceptes simples als complicats, i tots intuïm que les oracions relatives es troben entre els conceptes més complicats de la teoria lingüística:

1. Marc: absències en l'estudi dels pronoms febles (*a-b*). Orde (*c*)
 - a. No definició ni del nom ni del pronom
 - b. No estudi de la classificació dels pronoms (com a mínim, personals, indefinits i febles)
 - c. Orde: inadequat (dels conceptes complicats als simples)
 - i. Els hipotètics «pronoms relatius», que són u dels conceptes més complicats de la teoria lingüística
 - ii. Els pronoms febles

L'única informació sobre els pronoms apareix a l'inici dels «pronoms relatius». Actua com ja hem vist (§2.1.1, 1): induint a pensar que els pronoms són substituïdors, propietat que no tenen ni els indefinits ni la majoria dels definits:

2. Única informació sobre el concepte *pronom*: en els relatius
 - a. «Els pronoms relatius, per la seua condició de pronoms, reemplacen algun element gramatical anterior, anomenat antecedent, i allora formen oracions subordinades adjectives o relatives substantivades, dins de les quals poden exercir diverses funcions». (p. 108)
 - b. Concepció errònia (*i*), absència (*ii*) i alteració (*iii*):
 - i. Induïxen a pensar que tot pronom és substituïdor.
 - ii. No distinció entre antecedent i constituent substituït.
 - iii. En compte de reduir l'antecedent a constituents nominals, tot constituent seria substituïble per un pronom feble (tot «element gramatical anterior»)

Sobre el procés de substitució, no hi ha pràcticament res. No apareix la distinció entre l'antecedent i el constituent realment substituït. L'única informació és molt inexacta: la classe de constituents que substituïm amb pronoms no és qualsevol «element gramatical anterior», sinó constituents nominals. Ben mirat, com que els autors no han tractat el concepte de nom, tampoc poden parlar de construccions nominals.

Si els nostres autors no han definit els pronoms ni els han classificat, quan arribaran als pronoms febles no podran dir res sobre eixe concepte. I així és com actuen. Comencen directament per descriure el procés de substitució. Ara bé, si no han diferenciat entre antecedent i constituent substituït no tindran mitjans adequats per a fer entendre als alumnes com actua la ment dels parlants quan usa un pronom feble. Mirem si la predicció es verifica:

Mirem com comença l'apartat «La substitució de sintagmes per pronoms febles»:

3. Procés de substitució (p. 130)

- a. «Per a substituir qualsevol sintagma per un pronom feble cal seguir els passos següents:
- b. »En primer lloc, analitzar la funció sintacticosemàntica que fa aquest complement
- c. »A continuació, determinar l'ordre de col·locació en relació al verb i als altres pronoms que hi haja
- d. »Finalment, triar la forma pronominal adequada en funció de la combinatòria amb els altres pronoms i amb el verb (apostrofa o sense apostrofar, amb guionet o sense, etc.)
- e. »Segons la funció del sintagma s'utilitzen uns pronoms febles o uns altres, com indiquem a continuació»

En primer lloc, els autors no diuen què són els pronoms febles. Tot seguit, indiquen quines passes «cal seguir» per a «substituir qualsevol sintagma per un pronom feble». El fragment dona a entendre als estudiants que, la substitució per pronoms febles, la poden aplicar a «qualsevol sintagma». Per tant, no solament a allò que els manuals anomenen *sintagma nominal* i *sintagma preposicional* (a tots), sinó també a allò que anomenen *sintagma verbal*, és a dir, a la predicació. Si els nostres autors s'hagueren parat a aplicar la seua concepció, haurien vist com de falsa és. Com ara, en l'oració *Els alumnes fan les activitats* no podem substituir la predicació (*fan les activitats*) per un pronom feble. Ni les preposicions ni els verbs són substituïbles i, en un estudi més profund, demostraria que tampoc ho són ni els adjectius ni els noms subordinats: només ho són els constituents nominals. Si ens guiem pel sentit comú, començarem pels pronoms bàsics (*el* en primer lloc) i comprovarem que, en efecte, substi-

tuïxen un constituent nominal. Hem d'anar de les coses simples a les complicades, mai al revés.

Abans de seguir analitzant les paraules del manual (3), ens preguntarem com actua la ment del receptor quan sent un pronom feble. Si la teoria de Saragossà (2003) és adequada, haurem de trobar la resposta en la seua exposició. En efecte, diria que el receptor comença per buscar l'antecedent (4b), si és un nom indeterminat l'adapta a la determinació (de *un cosí meu* a *eixe cosí*, 4c) i a partir de la forma del pronom deduïx el valor comunicatiu que té en la seua oració (4d.i). Si el valor bàsic del pronom dóna una interpretació inadequada, passa als valors secundaris (4d.ii):

4. Actuació de la ment del receptor

a. Exemples:

- i. *Ahir, vaig vore a Júlia i li contí què volem fer*
- ii. *Ahir, vaig vore un cosí meu i li contí què volem fer*

b. Primera operació: buscar l'antecedent de *li*

- i. En el primer exemple, és *Júlia*; en el segon, és *un cosí meu*.

c. Segona operació: deduir quin és el constituent substituït

- i. Pot ser igual que l'antecedent (*contí a Júlia*), però és diferent quan l'antecedent no és un constituent nominal determinat (*contí a eixe cosí*)

d. Tercera operació: a partir de la forma del pronom, deduir quina funció comunicativa fa el pronom en la seua oració

- i. La forma *li* té com a valor bàsic indicar una destinació humana. Si el receptor l'aplica i la interpretació és coherent, ja ha acabat.
- ii. Si no és coherent, busca en els valors secundaris: qualificatiu (*li tocà la mà*), origen (*li ho trau tot*)...

Com que els nostres autors no han diferenciat entre antecedent i constituent substituït ni han caracteritzat adequadament l'antecedent, no poden fer

l'explicació anterior. Analitzem què diuen (3). La primera passa que proposen és «analitzar la funció sintacticosemàntica que fa aquest complement». Per tant, la primera operació que faria el receptor no seria buscar l'antecedent, sinó anar directament a la interpretació (4d). Ara bé, sense saber quin és l'antecedent i quin constituent ha substituït el pronom no hi ha manera de poder interpretar cap pronom de tercera persona. Per una altra banda, ¿què deu ser una *funció sintacticosemàntica*? No ho expliquen; de fet, el manual no tracta ni eixe concepte ni *funció*.

Com podem comprovar, l'absència de teoria i, sobretot, l'absència d'explicació és pràcticament total. I, si no hi ha explicació, ¿què serà la resta de les paraules que estudiem? Forçosament, serà la perifèria dels pronoms: allò que hem tractat al final en el resum de Saragossà (la forma del pronom, la combinació, l'apòstrof i el guionet). En efecte, si repassem les paraules de (3c-d), comprovarem que parlen sobre eixes qüestions (més la posició). Unes qüestions, per cert, sobre les quals no han dit encara res als lectors, de manera que els pobres alumnes no poden entendre res. És a dir, la segona passa demana «determinar l'ordre de col·locació en relació al verb i als altres pronoms que hi haja» (3c); però en cap lloc del manual trobem quins criteris apliquem per a col·locar els pronoms febles davant del verb o darrere del verb, ni per a ordenar els pronoms febles entre ells. Per tant, és impossible que els estudiants puguem «determinar l'ordre de col·locació» d'eixos constituents.

En la tercera passa («triar la forma pronominal adequada en funció de la combinatòria amb els altres pronoms i amb el verb», 3d), ens trobem un panorama semblant: els autors no indiquen quines són les variants formals dels pronoms ni quin criteri seguim per a triar-les; només diuen que eixes formes van «apostrofada o sense apostrofar, amb guionet o sense, etc.». En definitiva, en el fragment comentat, el manual presenta l'ús dels pronoms febles com si fóra una operació matemàtica molt complexa, basada en fórmules imprecises i aliena a la parla espontània; alhora, no expliquen, ni com els usem, ni amb qui-

na finalitat (no repetir constituents nominals en el discurs). A més, usen terminologia que no expliquen (*funció, funció sintacticosemàntica i complement*). Per tant, a causa de les deficiències del fragment, l'estudiant no entén res ni aprén res sobre llengua, de manera que els pronoms febles (que usa amb normalitat i amb naturalitat) li pareixeran una matèria incomprensible.

En el tema de la posició, hem vist que Saragossà intenta justificar per què van davant del verb (§2.2.1). En l'ensenyament secundari, crec que no cal fer eixa operació. Però sí que hauríem de notar que l'absència de generalitat no és normal (5c). El professor no hauria de presentar mai la llengua com a una realitat capritxosa que no hi ha manera d'entendre:

5. Posició dels pronoms febles: una proposta per a l'ensenyament mitjà
 - a. Els pronoms febles van davant del verb com a regla general
 - i. Exemples
 - b. Hi han tres casos en què no els diem davant, sinó després:
 - i. Infinitiu: *Voldria ajudar-te*
 - ii. Gerundi: *Estic cansant-me*
 - iii. Imperatiu: *Passám l'aigua, per favor.*
 - c. Els lingüistes encara no han trobat la causa d'eixe comportament

3.2. ELS PRONOMS FEBLES DE L'OBJECTE DIRECTE

Les darreres paraules de (3e) anuncien l'estudi de cada pronom. El manual no comença per la persona que té formes unívocues (*es / el / li*), sinó per les formes en què una sola forma fa eixes tres funcions (*em, et, ens* i *vos*, 6a). Els nostres autors no parlen de cap funció ni posen cap exemple. Tenim, per tant, que el manual comença pels pronoms difícils (*em, et, ens* i *vos*), no els definix i no els exemplifica. Davant d'eixa actuació ¿què poden entendre els alumnes? Crec que

la resposta és obvia: si un alumne vol entendre els usos del pronom *em* ho haurà de fer les operacions que no li ha fet el manual. Saragossà insistix molt en les seues classes que la teoria sempre té la finalitat d'explicar dades empíriques, de manera que hem de fer definicions i cada definició ha d'anar exemplificada:

6. Començ per les formes equívokes *em*, *et*, *ens* i *us*, que fan les tres funcions de *es*, *el* i *li*. Efecte: no apareix quina funció fan (reflexivitat, objecte directe d'un verb transitiu i objecte indirecte). Van sense exemples. Els lectors no deuen entendre res
 - a. «Per a la 1a persona s'utilitzen les formes *em* i *ens* i per a la 2a, *et* i *us*.
 - b. »Pel que fa a la 3a persona, la pronominalització és diferent segons el caràcter sintacticosemàntic del CD substituït. Hi ha tres possibilitats» (p. 130)

En les primeres paraules sobre la tercera persona (6b), apareix l'objecte directe («CD»), el qual admetria diversos pronoms segons «el caràcter sintacticosemàntic». Si analitzara el manual complet, mostraria que no definix les funcions sintàctiques, de manera que no podrà seguir el camí de Saragossà: el pronom *en* substituïx una part de l'objecte directe (el nucli nominal i els qualificatius, si n'hi han), i *el* i *ho* substituïxen l'objecte directe complet, u quan és un nom actualitzat i l'altre quan és una oració.

La definició del pronom *el* no és certa (7a)

7. Ús del pronom *el*: afirmació falsa (a)
 - a. «**CD definit.** Si està precedit per un article (*el*, *la*, *els*, *les*), un demostratiu (*aquest*, *aqueix*, *aquell*...) o un possessiu (*el meu*, *la teua*, *el seu*...), s'usen els pronoms *el*, *la*, *els* o *les*, en funció del gènere i el nombre»
 - i. *Ha venut el pis* > *L'ha venut.*

- ii. *Portarà els llibres > Els portarà»*
- b. L'antecedent del pronom *el* pot ser tant «definit» (o determinat, a) com indeterminat:
 - i. *He venut un pis, però l'he venut molt barat*
 - ii. *He venut molts pisos perquè els he venut a preu de cost*

Repetim que usem el pronom *el* quan substituïm l'objecte directe sencer i és un nom actualitzat. Que l'antecedent siga «definit o indefinit» (modificat per l'article o un adjectiu demostratiu) no és pertinent, com mostren uns exemples tan normals i corrents com els de (7b). L'oposició ±determinació és pertinent en l'estudi del pronom *en*, però no en el pronom *el*. Com a detall, notem que els autors afirmen que «s'usen els pronoms *el*, *la*, *els* o *les*, en funció del gènere i el nombre». Parem atenció a eixe fragment: les formes *el*, *la*, *els* i *les* no serien ja les variants de gènere i de nombre d'un mateix pronom, sinó que serien pronoms diferents, cosa que no és certa.

L'absència de definir les relacions sintàctiques impossibilita que els nostres autors vegem que el pronom *en* no substituïx l'objecte directe complet, sinó només una part (el nucli i els qualificatius si n'hi han), a pesar que eixa propietat és visible en el segon exemple (8a.ii). Per una altra banda, ni expliquen ni exemplifiquem com actuem quan suprimim el nucli nominal i els qualificatius però l'objecte directe és determinat (8b). Finalment, l'aplicació del pronom *en* al subjecte (tan popular, *Ja n'han vingut tres, d'alumnes*) no apareix:

- 8. Pronom *en*: no apareix la propietat bàsica (substituïx una part de l'objecte directe, contra *el* i *ho*); tampoc l'aplicació al subjecte
 - a. «**CD indefinit**. Si el CD no du cap determinant o aquest és un indefinit o un quantificador, es canvia pel pronom **en** i s'hi manté l'indefinit o el quantificador»
 - i. *Ha dit que menjarà taronges > Ha dit que en menjarà*

- ii. *Comprará tres llibretes > En comprarà tres»*
- b. El manual no mostra com parlem quan hi ha determinació (§2.2.3, 7d) ni constata l'aplicació al subjecte (*Ja n'han vingut tres, d'alumnes*) no apareix
 - i. *–Han portat els dos llibres que havies demanat –¿Han portat els dos?*

Convé notar que els autors no expliquen què són els *determinants*, ni què és un *indefinit*, ni què és un *quantificador*. Resumim. En el tractament del pronom *en*, no apareix la propietat definitòria; només citen una característica secundària, sense mostrar com parlem quan eixa propietat secundària no està satisfeta (8b).

Pel que fa al pronom *ho*, no apareix que actua com *el* en el sentit que substitueix tot l'objecte directe. La segona propietat definitòria (l'objecte directe és una oració) apareix en segon lloc i presentada d'una manera inadequada (com a «proposició substantiva»). En definitiva, un pronom molt simple (*ho*: objecte directe oracional) es presenta d'una manera térbola («pronoms neutres») i complicada («oració substantiva»):

9. Un pronom simple (objecte directe oracional) es presenta d'una manera complicada
 - a. «Si el CD va introduït per un **pronome neutre** (*açò, això, allò*) o és una proposició substantiva, s'usa el pronom *ho*.
 - i. *Ja s'esperava això > Ja s'ho esperava.*
 - ii. *Creus que tot eixirà bé? > Ho creus?»*

Convé notar que el concepte *proposició substantiva* no havia aparegut en el manual; de fet, tampoc el concepte *oració composta*, a què pertany. Encara més: el manual no definix què és l'oració. Com a conseqüència d'eixes absències, l'estudiant no sabrà distingir una *proposició substantiva* d'unes altres classes d'oracions subordinades.

La pobresa teòrica i la inadequació de les definicions facilita que la part pràctica siga del mateix estil:

10. La qualitat de la teoria i el grau d'adequació de les definicions facilita una pràctica poc adequada
- a. «27 Canvia el sintagma subratllat pel pronom feble que calga i digues si es tracta d'un CD definit, indefinit o neutre
 - i. Il·luminaren la ciutat > *La il·luminaren* (CD definit)
 - ii. [...]
 - iii. David diu que ha oït campanes
 - iv. [...]

L'activitat demana als estudiants que segueixquen l'orde invers al que proposaven els autors al principi del capítol: ara, primer, haurien de triar el pronom feble i, en acabant, haurien de determinar si l'objecte directe és definit, indefinit o *neutre* (el concepte de *objecte directe neutre* no havia aparegut en la teoria). Contràriament, l'única manera de triar el pronom feble és determinar abans quina classe sintàctica d'objecte directe és el constituent nominal que volem substituir (nom actualitzat o oració, *el* i *ho*); i si és sencer o una part (*en*).

Acabaré observant que el manual no dóna dos informacions crucials. La primera és que el trio pronominal del valencià *el / ho / en* no existix en castellà, que només té la forma *lo* (o *el*). La segona és informar que el valencià popular usa perfectament eixos pronoms, de manera que qui dubte convé que mire com parlen els seus pares o els seus avis; o la gent del carrer si l'alumne ha tingut el castellà com a llengua materna.

3.3. *ELS PRONOMS FEBLES DE L'OBJECTE INDIRECTE*

Quan arriba a l'objecte indirecte, el nostre manual segueix anant de les coses difícils (les persones primera i segona) a les fàcils (el pronom *li*). Pel que fa al concepte *objecte indirecte*, en cap lloc del manual trobem què és eixe concepte. Si observem els exemples, notarem que en els dos hi ha una destinació humana. Això està molt bé perquè respon a la idea més bàsica. Però els manuals deuen mostrar que usem el pronom *li* en funcions sintàctiques molt diferents, com ara quan expressem origen (*Li ho trau tot*) i quan substituïm un modificador qualificatiu (*Li va tocar la mà*). Eixa absència fa que, entre els estudiants, hi haja una boira immensa al voltant de l'expressió *objecte indirecte*. De fet, només saben una cosa: si apareix *li*, hi ha objecte indirecte. L'efecte (la forma) ha passat a causa, cosa que va en la direcció de tornar estúpid l'ensenyament:

11. Les persones primera i segona segueixen davant. Absència: explicar usos secundaris de *li* (*Li va tocar la mà / Li ho trau tot*)
- a. «Utilitza les mateixes formes que el CD per a la 1a i la 2a persones. Pel que fa a la 3a persona, s'usa el pronom **li** per al singular i **els** per al plural
 - i. *Ha comprat el regal al seu pare* > **Li** *ha comprat el regal*
 - ii. *Durà les notes a les alumnes* > **Els** *durà les notes*»

Ara, la part pràctica combina l'objecte directe i l'indirecte:

12. Sense teoria, pràctica
- a. «**28** Subratlla el CD i el CI de les oracions següents i fes-ne la substitució per pronoms»
 - i. Comprava llepolies [CD] a la seua filla [CI] > *Li'n comprava*

Com que l'objecte directe de les oracions de l'exercici no va introduït per la preposició *a*, i com que l'objecte indirecte va introduït, o bé per la preposició *a*, o bé per la preposició *per a*, els estudiants podran distingir, per deducció, eixes dos funcions entre elles dins de l'activitat (encara que els autors no ho expliquen). Per una altra banda, a l'hora de fer les substitucions, ¿com sabran els estudiants en quin orde han de posar els pronoms (¿l'objecte indirecte primer i l'objecte directe després o al revés?) i com els han de contraure? No disposen de cap explicació; només l'exemple citat (*Li'n comprava*). Per tant, els autors demanen a l'alumne que resolga uns problemes que no li han explicat.

Resumim. En la pronominalització de l'objecte indirecte, hi ha una absència absoluta de teoria. L'estudiant es troba dos exemples (11a.i-ii) a partir dels quals haurà d'intentar fer l'operació que no li ha explicat el manual: què és l'objecte indirecte.

3.4. ELS PRONOMS {EN / HI} ¿FORMEN UNA ESTRUCTURA?

Sabem que el valor bàsic dels pronoms *li* i *hi* és molt semblant (13a-b), per bé que el pronom *li* és molt més important perquè usos secundaris que el pronom *hi* no té (13c):

13. Dos pronoms amb un valor bàsic paral·lel (a-b). *Li* té un ús molt més ample (c)
 - a. *Li*: destinació humana
 - i. *Li va tirar una pedra, a ell*
 - b. *Hi*: destinació locativa
 - i. *Hi va tirar una pedra, a la paret*
 - c. El pronom *hi* no té valors secundaris, contràriament a *li*
 - i. Origen: *Li ho trau tot*
 - ii. Modificador qualificatiu: *Li tocà la mà*

Tenint en compte el paral·lelisme, u espera que, en estudiar el pronom *li*, vindrà el pronom *hi* en l'ús bàsic (el locatiu, 13b). En canvi, el manual que analitzem no actua com demana la llengua. Les paraules que els lectors troben són les següents:

14. Després de *tirar-li* no ve *tirar-hi*, sinó *pensar-hi*, que formaria una estructura amb *parlar-ne*
- a. «Hi ha alguns verbs que per a complementar-se necessiten una preposició amb la qual s'indica el lligam que vincula el complement al verb. Per exemple: *aprendre a*, *oblidar-se de*, *pensar en*, etc. En la substitució pronominal d'aquest complement es poden donar dos casos:
 - b. »Si va introduït per la preposició **de**, pronominalitza **en**
 - i. *Tots els dies parleu de futbol* > *Tots els dies en parleu*.
 - c. »Si va introduït per qualsevol **altra preposició**, pronominalitza **hi**.
 - i. *Sempre pensava en ella* > *Sempre hi pensava*» (p. 131)

En el fragment citat, els autors pretenen explicar el règim verbal, operació que no analitzaré ací. El factor central és mostrar que el manual no actua com demana la coherència de la llengua.

A la unió entre *li* i *hi* (13b), podem afegir que els nostres autors parlen del règim abstracte (*pensar en una cosa*), però del concret (*entrar en un lloc*), que ha d'anar davant. En les seues classes, Saragossà exposa una idea que va en la direcció de les coses simples i les més complicades. És el fet que les persones creem paraules per a expressar nocions físiques que percebem. I, a partir d'eixes nocions, creem els conceptes purament abstractes, els quals ja no existixen en la realitat: només en la nostra ment. Un exemple és la preposició *per*, que comença en relacions estàtiques (*El llibre està per l'estudi*), passa al moviment (*Anar de l'origen a la destinació pel trajecte*) i acaba en la causa, que ja és purament abstracta (*Fer una cosa per una causa*). I bé, igual passa ara: a partir de

crear *tirar una cosa a una destinació* hem creat *dedicar temps a reflexionar* (Saragossà 2003: §3.2.5); n'he posat tres exemples en (15b).

El fet d'estudiar el règim abstracte i no el concret té dos efectes negatius. El primer és no explicar que creem el règim abstracte partint del règim concret (15b), de manera que primer cal estudiar el règim concret i després l'abstracte.

El segon és no mostrar que la llengua no usa el pronom *en* per a substituir l'origen concret (*eixir d'allí* / **eixir-ne*), de manera hi ha una falta de simetria amb l'origen abstracte (*parlar d'això* / *parlar-ne*). Encara hi han dos anomalies més. La primera és no explicar quina importància té en la llengua la hipotètica estructura *parlar-ne* / *pensar-hi*. La única informació que dóna la gramàtica és actuen així «alguns verbs»: ¿quants en són, dos, quatre, sis...?; ¿quina freqüència d'ús tenen?; ¿és més gran que l'aplicació del pronom *en* al subjecte o és molt més reduïda? Finalment, el manual no informa que el valencià popular no diu *pensar-hi* ni la major part dels parlants tampoc *parlar-ne*:

15. Anomalies del manual

- a. No tracta l'ús del pronom *hi* unit a l'ús bàsic del pronom *li* (13b)
- b. No comença l'estudi del règim pel valor concret (*entrar en un lloc*)
 - i. De *tirar una cosa a un lloc* a *dedicar temps a reflexionar*
 - ii. De *estar en un lloc* a *pensar en un problema*
 - iii. De *eixir d'un lloc* a *parlar d'un tema*
- c. Dos efectes: no explica que el règim abstracte està unit al règim concret (*b*); no mostra que l'origen concret no usa el pronom *en* (*i*) de manera que hi ha una asimetria amb l'origen abstracte (*ii*)
 - i. {*eixir d'allí* / **eixir-ne*}
 - ii. {*parlar d'això* / *parlar-ne*}
- d. No explica quina importància té en el sistema lingüístic
 - i. Única informació: «alguns verbs», sense cap concreció
- e. No explica com actua el valencià popular

Recapitem. Sabem que el centre dels pronoms febles és el trio *en / el / ho*, que conté una aplicació secundària al subjecte (*N'han vingut tres, d'alumnes*), quantitativament important (amb tots els verbs no transitius). La resta del camp dels pronoms febles l'ocupa bàsicament el pronom *li* (que té aplicacions potents, 13a, 13c) i, marginalment (13b), el pronom *hi* (que el valencià ha perdut, probablement en vinculació a abandonar el valor original de *en*, 'd'allí'). El pronom *hi* és paral·lel al pronom *li*, ja que en el valor bàsic és quasi coincident (destinació humana / destinació locativa). També deu reduït (i estructuralment marginal) l'aplicació dels pronoms *en* i *hi* a règims abstractes (*parlar-ne*, *pensar-hi*), la qual també ha tendit a desaparèixer del valencià viu.

Contra eixe panorama, el nostre manual no destaca gens la importància del trio *en / el / ho*, no informa que l'ús valencià és perfecte ni diu que som l'única llengua romànica que té eixe trio. Els autors no tracten el pronom *hi* amb *li* ni constaten que *hi* és marginal al costat de *li* (13). Com molts altres manuals, tractarà el pronom *hi* (*pensar-hi*) amb usos de quarta fila del pronom *en* (*parlar-ne*), com si els dos pronoms formaren una estructura potent de la llengua. De fet, u té la impressió que els manuals volen que els lectors creguen que els usos que ara comentarem (que objectivament deuen ser marginals) és com si foren la nostra marca distintiva davant del castellà.

El resultat és molt trist: la diferència objectiva important (*en / el / ho*) és com si no existira; i la marginalitat apareix davant dels lectors com a central. A més de deformar la llengua, hi ha un altre efecte, encara més negatiu: fer creure als alumnes que les estructures de la llengua estarien a anys llum del seu valencià, el qual no tindria té gens de valor: un parlar corrupte i castellanitzat.

3.5. D'A ON VE SÍ QUE L'ÉS, EL MESTRE?

El nostre manual no solament estudia els règims abstractes davant dels règims concrets, sinó que entre els uns i els altres posa la substitució dels atributius o atributs:

16. Una construcció que no diem els valencians (tampoc els balears ni els catalans)
 - a. «Els verbs copulatius (*ser, estar, paréixer i semblar*) tenen un complement nominal anomenat atribut, que té un sistema de pronominalització molt semblant al del CD de 3a persona
 - b. »Si l'atribut és **definit** s'usen els pronoms **el, la, els i les**
 - i. *Ell és* el guanyador > *Ell l'és. Són* les companyes > **Les són**
 - c. »Si l'atribut és **indeterminat** s'usa el pronom **ho**
 - i. *Ets prim i el teu fill també ho és*»

Com fa habitualment, el manual no explica els conceptes que usa (ara, *verb copulatiu i atribut, atribut definit, atribut indeterminat*). A més, qualifica els atributius com a «complement nominal» encara que el segon exemple conté un adjectiu. Eixa anomalia va unida a la més grossa: el primer exemple no l'ha sentit mai cap alumne (probablement, inclosos els docents de valencià): *l'és, el guanyador*.

Exposaré unes quantes característiques del concepte *atributi*u per a entendre com actua la llengua (Saragossà 2003: §3.3.2 i §4.7.4). Hem habilitat tres verbs per a focalitzar l'expressió de qualitats internes del subjecte. Podem recórrer a adjectius (17a.i-ii), un nom subordinat (17a.iii), noms no actualitzats (17a.iv) i, si hi ha el valor d'unicitat, actuem com en *el sol* o *la lluna*: posem l'article (17a.v). ¿Per quin motiu usem un pronom per a pronominalitzar tots els atributius, tinguen la forma sintàctica que tinguen? Saragossà m'ha indicat una possibilitat prou simple. En tots els casos, indiquem una qualitat interna.

A més, tenim un pronom que té un ús bàsic poc freqüent, expressar fets (*ho*); si ara afegim que els fets no tenen gènere ni nombre i les qualitats tampoc, convindrem que el pronom *ho* és molt apropiat. Finalment, els verbs *ser*, *estar* i *paréixer* són intransitius, i l'ús bàsic de *ho* s'aplica a verbs transitius, de manera que no pot haver confusió entre l'ús bàsic i el secundari (17b). Realment, un quadre perfecte:

17. Caracterització breu de *atributiu*

- a. Hem especialitzat tres verbs (*ser*, *estar* i *paréixer*) per a que presenten qualitats internes del subjecte. Usem adjectius (*i-ii*), noms no actualitzats (*iii*) i, quan hi ha unicitat, posem l'article davant del nom (*iv*):
 - i. És alt
 - ii. *Està cansat*
 - iii. És d'esquerres
 - iv. És mestre
 - v. És el mestre de primària
- b. Com que sempre expressem qualitats, hem buscat un pronom per a tots els casos
 - i. Hem recorregut a un pronom que té un ús bàsic poc freqüent: el que indica fets (*ho*)
 - ii. Causa: els fets no tenen ni gènere ni nombre, com les qualitats
 - iii. Ús bàsic: objecte directe de verbs transitius; ús secundari: atributiu de verbs intransitius. Efecte: no pot haver confusió
- c. Aplicat als exemples anteriors:
 - i. És alt / Ho és
 - ii. *Està cansat* / Ho és
 - iii. És d'esquerres / Ho és
 - iv. És mestre / Ho és
 - v. És el mestre de primària / Ho és

La construcció *Sí que l'és, el mestre* no la diuen tampoc els balears ni els catalans. Per tant, ¿d'a on ve? Podem trobar la resposta ajuntant dos factors. El primer apareix en Fabra (18a). El final de la citació informa que Barcelona diu *Sí que ho és, el mestre*, però ens hauríem de preguntar si és Barcelona o és tota la llengua. A la vista que els parlants diuen *Ho és* i no *L'és*, hem de repetir la pregunta: ¿d'a on ve eixa construcció?

Saragossà (2015: §4.2.8) mostra que Fabra podia separar-se de la llengua viva i imitar el francès. La consulta de Grevisse mostra que la possibilitat dita és versemblant (18b.i-ii). Ara bé, si llegim la informació del gramàtic francès fins al final trobarem que el francès parlat «ignora absolutament» *je la sui, la reine*. Podem dir, per tant, que el francès deu actuar com nosaltres: com que pronominalitzem una qualitat, el pronom de l'objecte directe (que no representa qualitats, sinó entitats, *el / la / els / les*) és inadequat, contra l'afirmació de Fabra (que també atribuïx l'actuació al castellà, 18a).

Si tenim en compte la inexistència de *l'és* i l'esforç de Fabra per introduir entre nosaltres una construcció artificiosa (i incoherent) del francès escrit, podrem entendre que el nostre autor caiguera en ultracorreccions (18c):

18. Origen de *Sí que l'és, el mestre*

- a. «El pronombre castellano *lo* usado como predicativo se traduce por *ho* cuando representa á un adjetivo ó á un substantivo indeterminado. [he suprimit els exemples en castellà, que van primer] *Diuen que és negre i no ho és / Sou mare? Ho sóc / Són enginyers? Ho són*. Pero cuando dicho pronombre representa á un substantivo determinado, se traduce por *lo, la, los* ó *les* según sea el género y el número de este substantivo: *Sou la mare del meu amic? Sí, la sóc / Eren els enginyers que van construir el pont? Sí, els eren*. Sin embargo, también se dice en este caso: *Sí, ho sóc. Sí, ho eren* (Barcelona)» (Fabra 1912: §131)
- b. Dades de Grevisse (1936)

- i. Tractant el concepte «attribut»: «*Les députés? Nous les sommes*» (§209)
 - ii. «Pour représenter soit un nom précédé de l'article défini ou d'un déterminatif démonstratif ou possessif, soit un nom propre sans article ni déterminatif, la langue écrite emploie comme pronoms attribués *le, la, les*, en accord avec le nom. *La reine, je la sui* [hi han molts exemples d'escriptors]
 - iii. »N.B. La langue parlée n'observe guère cette syntaxe. Elle ignore absolument *la* et *les* pris comme attributs. [...] Êtes-vous les députés? Oui, c'est nous» (§484)
- c. La inexistència de *l'és* en la llengua podria haver facilitat l'aparició d'ultracorreccions, ja que els noms són «indeterminats» (*un octosíl·lab i un temps compost*):
- i. «*Ell duu els corders a l'establa* no és un octosíl·lab (com no *l'és Ell veu els corders a l'establa*)» (*Conv. Fil.* 908, de 1946)
 - ii. «*He perdut* és un temps compost del verb *perdre* (com *l'és*, en castellà, *he perdido* del verb *perder*)» (*Conv. Fil.* 910, de 1946)

Si tornem a llegir la citació de (16a), trobarem que afirma que *semblar* seria un «verb copulatiu». Eixa actuació respon a un comportament molt freqüent (per no dir general): no tindre en compte que en la major part del valencià, en baleàric i en no pocs parlars catalans *paréixer* i *semblar* tenen un contingut semàntic diferent: *paréixer* significa 'ser hipotèticament' (*Pareix que vénen*), mentres que *semblar* significa 'ser com': *Et sembla a tu, Li sembla a son pare*. La distinció dita (que practica la major part de la llengua) és un enriquiment, de la mateixa manera que reduir *paréixer* i *semblar* al segon verb comporta un empobriment, ja que una mateixa forma (*semblar*) ha d'expressar dos continguts semàntics diferents.

L'actuació que hi ha hagut en l'escola valenciana és la següent: primer, no tenim en compte la distinció semàntica entre *paréixer* i *semblar*; en acabant,

deixem d'usar *paréixer* en favor de *semblar* (i canviem *semblar* per *assemblar-se*); finalment, l'igualament entre *paréixer* i *semblar* facilita que la llengua dels jóvens imite el castellà: *paréixer* per a tot, de manera que canviem *Esta xiqueta li sembla a sa mare* per *Esta xiqueta se li pareix a sa mare*. Digam-ho clar: la supeditació al català oriental en el valencià escrit (tendència a usar *semblar* i *assemblar-se*) ha fet que el valencià públic no faça costat a la major part del valencià popular (*paréixer* ≠ *semblar*) i, com a conseqüència de l'igualament *paréixer* = *semblar*, els jóvens han tendit a usar només *paréixer*. D'un valencià popular diferent al castellà (*Pareix que vénen / Li sembla a sa mare*), anem cap a un valencià escrit (*Sembla que vénen, Se li assembla a la seua mare*) i un valencià jove (*Pareix que vénen, Se li pareix a sa mare*) empobrits. Com podem comprovar, tot guanyes.

3.6. SEGONA DEFORMACIÓ DE LA REALITAT: ELS CIRCUMSTANCIALS

Sabem que el manual que estudiem no mostra la centralitat, potència i abast enorme que té el trio *el / ho / en* en el camp dels pronoms febles (§3.2). Hem vist que separa el pronom *hi* del pronom *li* i no el presenta com a un germà pobre de *li* (§3.3). I hem trobat una parella marginal (*parlar-ne / pensar-hi*) separada dels usos bàsics (*eixir d'un lloc, entrar en un lloc*) i presentada com a una hipotètica estructura de la llengua. Ara, trobarem l'operació complementària:

19. Tractaments dels circumstancials no regits, presentats com a tots els circumstancials
 - a. «La substitució d'aquest complement presenta també dues situacions diferents:
 - b. Si el complement circumstancial va precedit per la preposició **de**, s'usa el pronom **en**
 - i. *Vinc de València* > **En vinc**

- c. Si el complement circumstancial està precedit per qualsevol **altra preposició**, s'usa **hi**
 - i. *Vaig a Alacant > **Hi** vaig»*

Per a mostrar la deformació enorme de la realitat que comporten les paraules anteriors, primer que res notarem que, del conjunt dels constituents de l'oració, només una part molt reduïda dels constituents admet la pronominalització: una part xicoteta dels subjectes (20a), l'objecte directe (20c) i poca cosa més. En concret, el verb no és pronominalitzable (20b). Els circumstancials inclouen moltes classes semàntiques (20d), de les quals una part ínfima admet els pronoms *li* i *hi*; per a mostrar-ho, he posat dos exemples (20d.ii-iv). Els modificadors qualificatius i els actualitzadors del subjecte, de l'objecte directe i dels circumstancials no admeten pronominalització com a regla general (20e-f). Finalment, els atributius admeten el pronom *ho* quan van amb els verbs *ser* i *estar*, i tendixen a rebutjar la pronominalització amb qualsevol altre verb; he posat un exemple per a mostrar-ho (20g.ii):

20. Abast dels pronoms febles en els constituents de l'oració en la llengua històrica

- a. Subjecte: una part xicoteta (quan no hi ha objecte directe i el subjecte és indeterminat, nucli nominal i qualificatius; pronom: *en*)
 - i. *N'han vingut tres, d'alumnes de primer de batxiller*
- b. Verb: no pronominalitzable
- c. Objecte directe: pronominalitzable
- d. Circumstancials: de lloc (inclusió, origen, trajecte, destinació), de companyia, d'instrument, de temps, de freqüència, de manera, de causa, de finalitat, de condició...
 - i. Una part ínfima admet *li* i *hi*: de destinació, d'inclusió i poca cosa més

- ii. *Ho fa per tu. I ho fa per tu perquè el tens dominat / I *hi ho fa perquè el tens dominat*
- iii. *Escriu per tu. Escriu per tu perquè et vol molt / ?Hi escriu perquè et vol molt*
- iv. *En el cas que ploga, no eixiré. Si plou, llegiré en casa / *Hi llegiré en casa*
- v. Etc.
- e. Modificadors qualificatius del subjecte, de l'objecte directe i de circumstancials:
 - i. En general, no són pronominalitzables
- f. Modificadors actualitzadors del subjecte, de l'objecte directe i de circumstancials:
 - i. En general, no són pronominalitzables
- g. Modificadors atributius:
 - i. Amb els verbs *ser* i *estar*: *ho*
 - ii. Amb qualsevol altre verb: marginalment, amb *hi* (*Ho ha fet molt content amb tots els amics / No crec que ?hi haja fet*)

Tornem al nostre manual. De tots els circumstancials, només una part qualitativament ínfima admet la pronominalització. En canvi, els nostres llibres tendixen a fer creure que *tots* els circumstancials serien pronominalitzables. La deformació ja comença en els circumstancials regits: «Si va introduït per la preposició *de*, pronominalitza *en*; si va introduït per qualsevol altra preposició, pronominalitza *hi*» (§3.4, 14). Ara, eixa actuació l'apliquem a la resta de circumstancials (preposició *de*: pronom *en*; totes les altres preposicions: pronom *hi*):

- 21. Tendència dels manuals: fer creure que els circumstancials serien pronominalitzables

- a. Si comencen per la preposició *de*, admetrien el pronom *en*. La realitat és que hi han moltes classes de circumstancials que comencen per *de* i no admeten la pronominalització:
 - i. *Sempre entra de costat. Sempre entra d'eixa manera perquè és un maniàtic. / Sempre *n'entra perquè és un maniàtic.*
 - ii. *Baixa els sacs de dos en dos. Els baixa així perquè té molta força / Els *en baixa perquè té molta força*
 - iii. *Heu de portat de tot. Cal portar de tot perquè vindrà gent molt diferent / *En cal portar perquè vindrà gent molt diferent*
 - iv. *De cada dos setmanes, passa el gas. Passa de cada dos setmanes perquè som pocs habitants / *En passa perquè som pocs habitants*
 - v. Etc.
- b. Si no comencen per la preposició *de*, admetrien el pronom *hi*.
 - i. Hem vist més amunt que no és cert (20d).

Al costat d'una alteració de la realitat tan grossa, n'hi ha una puntual. Hem vist que el nostre manual presenta l'aplicació del pronom *en* a l'origen com si fóra un ús normal i corrent: *anar a València i tornar-ne* (20b). Però la realitat és que eixe ús ja estava moribund, no en el segle XIX, ni en el XVII, ni en el XV: en Ramon Llull (22b). A més, el retrocés del pronom *en* aplicat a l'origen no degué ser cap hipotètic empobriment, sinó una conseqüència de l'evolució de la llengua: com que l'aplicació central dels pronoms febles és a l'objecte directe i havíem habilitat la paraula locativa *en* ('d'allí') per a l'objecte directe, eixe procés condemnava a l'extinció l'ús locatiu (els locatius d'origen):

22. Una deformació puntual

- a. L'ús inicial del pronom *en* (que ja havia decaigut en el segle XIII) es presenta com si fóra viu («*Vinc* de València > **En vinc**», 20b):

- i. «— Vaig a mon amat. — Quan tornaràs? — Estaré ab mon amat. — Quant estaràs ab ton amat? — Aitant de temps con seran en ell los meus pensaments» (Ramon Llull, *Llibre d'Amic e Amat*)
- b. El retrocés del pronom *en* aplicat als locatius d'origen degué ser un efecte d'habilitar-lo per a l'objecte directe, que és l'aplicació fonamental dels pronoms febles.

Mirem d'interpretar les dades que hem trobat en esta secció. ¿Com s'ha creat una deformació tan gran de la realitat? El primes pas és una absència: no ser conscients que la pronominalització afecta bàsicament l'objecte directe. El segon pas és una altra absència: no ser conscients que, dins de les llengües romàniques, tenim una actuació que no solament és molt diferent de la que té el castellà, sinó també de la que trobem en italià o en francès. Eixes dos llengües no tenen el pronom *ho*. Disposen del pronom *en*, però no l'apliquen a l'objecte directe i al subjecte amb la freqüència, la profunditat i la sistematicitat en què l'apliquem nosaltres. Ben mirat, convindria fer un treball contrastiu sobre eixe tema: com actuen l'italià i el francès quan nosaltres apliquem els pronom *el / ho / en* a l'objecte directe (i *en*, també al subjecte).

A partir de les dos absències descrites, la inseguretad que afavorix ser un parlant d'una llengua marginada socialment ha fet creure que el nostre Gegant distintiu seria el pronom *hi*, el qual tindria al costat la Geganta *en*. Per a magnificar-los, comencem pels usos regits abstractes (*pensar-hi / parlar-ne*), que presentem induint a pensar que serien una estructura potent de primera fila. En segon lloc, decidim que tots els circumstancials serien pronominalitzables, els uns amb la Geganta i els altres amb el Gegant. Realment, som únics en les llengües romàniques (i, probablement, en totes les llengües del món). Certament, presentem com a viu un ús anacrònic (*En ve, de València*, 20b); però, com els valencians hauríem d'escriure construccions que parlant no diríem mai (*Sí que hi passà, per allí / Sí que hi vingué, tot roig / Sí que hi vaig, amb ell*, etc.), no

passa res. Al capdavant, hi han tantes separacions entre la llengua oral pública i la llengua escrita, que una més no importa.

3.7. UNA ALTRA APLICACIÓ DE HI: COM A «COMPLEMENT PREDICATIU»

Hem vist que l'orde falla prou en el manual que estudiem. No comencem per la persona gramatical que té formes unívokes (la tercera), sinó per les persones que tenen formes equívokes (la primera i la segona, §3.2). No posen el pronom *hi* amb el seu germà, *li*. El separen i l'ajunten amb *en*, que apliquen a circumstancials regits abstractes (*pensar en*, *parlar de*) sense haver tractat els concrets (*estar en*, *eixir de*, §3.4). Entre els règims abstractes i els concrets, posen els atributius (§3.5). Finalment, no tracten tots els atributius junts, sinó que entre els que van amb els verbs *ser* i *estar* (§3.5) i els que van amb els altres verbs posen els circumstancials no regits (§3.6).

Com Fabra i uns altres autors, els canvien el nom: ara, no serien *atributius*, sinó *predicatus*. Ara bé, en un cas i en l'altre presenten qualitats internes del subjecte (o de l'objecte directe) i, per tant, els hauríem d'agrupar. La diferencia bàsica és que, quan usem un atributiu amb els verbs que hem habilitat per a que destaquen, resulta eixa propietat: l'atributiu destaca (23a). En canvi, quan van amb l'objecte directe i circumstancials són un constituent més (23b-c):

23. Atributius amb els verbs habilitats per a que destaquen (a); amb els altres verbs (b)
- a. *Eixe meló està molt bo*
 - b. *Han fet contents la faena perquè estaven un any sense treballar*
 - c. *Les taronges les han collides poc madures per a enviar-les a Rússia, a on hi ha molta demanda*

És comprensible que un parlar que puga usar el pronom *hi* per a dir que una cosa està en un lloc que ha aparegut en el discurs previ, també puga recórrer al mateix pronom per a expressar que una cosa està en un estat que ja ha aparegut en el discurs previ. La proximitat comunicativa que hi ha entre eixes dos nocions (*estar en un lloc / en un estat*) justifica que el mallorquí recórrega al pronom *hi* per a expressar els atributius amb *ser* i *estar* (*El meló sí que hi està, de bo*).

Com era esperable, el nostre manual presenta els atributius generals com si «sempre» s'hagueren de pronominalitzar. Tanmateix, els valencians no l'usen i no recorde que, parlant, això genere problemes. Pel que fa a la teoria, hi ha l'absència habitual (cap característica sobre què són els «complements predicatius»):

24. Els atributius generals, presentats com a «predicatius» (sense cap propietat definitòria)

- a. «En aquest cas, s'usa sempre el pronom **hi**. *Els teus amics arribaren cansats i nosaltres també hi arribàrem*»

3.8. CONCLUSIONS SOBRE LA PEDAGOGIA DELS PRONOMS FEBLES

En el manual que hem estudiat, hi ha molta terminologia (més de la necessària) però molt poca teoria. A més, la teoria que hem trobat molt sovint no aprofita per a entendre la realitat, sinó per a mostrar fosc i difícil l'ús de cada pronom feble. Crec que no és útil resumir ací les deficiències teòriques i metodològiques que hem trobat.

Trobe més important remarcar que l'absència de teoria i la teoria negativa fan que els alumnes pensen que el valencià seria una llengua molt difícil i, sobretot, una llengua que parlen molt malament: ells com a alumnes i també el poble valencià, perquè hi ha molta distància entre les construccions que els induïxen a creure que serien modèliques i la manera de parlar el valencià.

Ara bé, la característica més negativa que hem trobat és que eixa incidència negativa en els sentiments i en la seguretat dels alumnes té com a base una deformació de la realitat lingüística valenciana. Els pronoms febles s'apliquen fonamentalment a l'objecte directe (i, secundàriament, al subjecte, *N'han vingut tres, d'alumnes de primer*). Els usos dels pronoms *el / ho / en* no solament són formidables en el valencià popular, sinó que són molt diferents de l'actuació del castellà, del francès i de l'italià. Per tant, l'escola valenciana té l'obligació de mostrar eixa realitat lingüística als alumnes a fi de fer-los créixer l'orgull pel valencià i l'autoestima com a valencians. Els alumnes haurien de vore de quina manera tan meravellosament precisa els valencians usem els pronoms *en, el i ho*, com de bé dominem els valors de cada pronom i els apliquem a les oracions que diu qualsevol valencià de Benicarló, o de la Vall d'Uixó, o de Lliria, o de Gandia, o d'Alcoi, o de Benidorm. En els usos secundaris, al costat de l'aplicació del pronom *en* al subjecte hi ha un altre factor contrastiu positiu: l'aplicació del pronom *ho* a atributius amb els verbs *ser, estar i paréixer*, que no existix en cap llengua romànica.

De totes eixes característiques fonamentals del sistema pronominal del valencià, no n'hem trobat cap en el manual analitzat, realitat que diria que està molt estesa en els manuals valencians. Catalunya ha mitificat un pronom de quarta fila (*hi*), ja que és molt secundari en relació al pronom *li*, del qual és una espècie de cosí menut. La mitificació ha anat unida a una deformació molt forta del sistema pronominal: els manuals presenten als lectors usos molt secundaris i probablement reduïts (*parlar-ne, pensar-hi*) com si foren estructuralment bàsics: pràcticament, la part més important del sistema pronominal. Eixa alteració del sistema pronominal va unida a fer creure que els pronoms *hi* i *en* tindrien una aplicació enorme en els circumstancials, dins de la qual hi han arcaïsmes que la llengua ha abandonat segurament amb molta raó (*anar a Palma i tornar-ne*). El resultat final és degradar la llengua i, sobretot, incidir negativament en la consciència i en els sentiments dels alumnes. Els manuals valencians deuen haver seguit d'una manera molt majoritària el camí dels manuals catalans.

4. ELS PRONOMS FEBLES ENTRE ELS LINGÜISTES (Todolí, 1998, 2002)

4.1. EL CONCEPTE

En la introducció, he informat que els quatre manuals que he analitzat en Ordaz (2012) incorren en les mateixes anomalies teòriques i metodològiques, de manera que la causa significativa deu estar en la font de la seua formació (els manuals universitaris). Com a comprovació analitzaré succintament dos llibres. El primer és el resultat d'una tesi doctoral, *Els pronoms personals* (1998), de Júlia Todolí.

La primera característica del treball és que no es pregunta si el terme *pronomen* representa una categoria sintàctica. Si ho és, haurà de tindre unes funcions diferents del nom, de l'adjectiu, etc. I, si no és una categoria, ¿quina és la naturalesa o especificitat dels pronoms? Todolí no planteja el problema i presenta els pronoms com a «categoria». Mirem les primeres paraules del primer capítol: «La categoria dels pronoms és, juntament amb la de l'adverbi, una de les difícils de delimitar» (§1.1, p. 15).

Com acabem de veure, el primer capítol del llibre comença per voler «delimitar» els pronoms (1a.i) sense haver-los definit, operació que apareix en la tercera secció (1a.iii). Pareix obvi que primer hem de definir un concepte i, quan aplicarem la definició a una llengua, «delimitarem» el seu abast. Igual passa en el tema del nom dels pronoms. No podem argumentar si el terme que representa un concepte és adequat o inadequat (1a.ii) abans de definir el concepte (1a.iii):

1. Primer capítol de Todolí (1998)
 - a. «1 Els pronoms: delimitació i definició
 - i. »1.1 Delimitació
 - ii. »1.2 Denominació
 - iii. »1.3 Definició»

Les dos anomalies metodològiques que acabem de descriure deuen ser una conseqüència del fet que Todolí (1998: §1.3: «definició dels pronoms») no analitza si les concepcions dels predecessors són coherents o incoherents. L'anomalia bàsica que tindrien no és ser incoherents i, com a conseqüència, ser inaplicables; només serien definicions «incompletes» (2c). En (2a-b), he reproduït fragments que descriuen les dos concepcions més corrents: aquella en què suprimim el nucli nominal (2a.i) i assegurem que l'adjectiu quantitatiu (*pocs*) o demostratiu «substituiria el nom» (2a) i aquella en què els pronoms serien paraules que recuperarien informació del discurs previ (2b):

2. Actuació davant de dos de les concepcions freqüents dels pronoms

- a. «Les definicions etimològiques posen de relleu la funció de substituïts nominals dels pronoms. Marvà (1934), per exemple, destaca aquesta propietat quan afirma que els pronoms personals són “els que s’usen per a substituir els substantius, sols o acompanyats d’atributs i complements, en qualsevol de llurs funcions l’oració. / Aquestes definicions són les més esteses, per tal com són les més properes al significat etimològic del terme pronom» (§1.3, p. 21)
 - i. «*S’hi han presentat molts estudiant, o pocs?*» (§1.1, p. 15)
- b. «Les definicions discursives destaquen el caràcter anafòric d’una part dels pronoms (els més típics) i el fet que són un dels mitjans d’economia de què disposen les llengües per evitar la repetició d’una categoria lingüística» (§1.3, p. 21)
 - i. «*Què fan Marta i Lluís? Ella farà les vacances al juny, i ell, pel setembre*» (§1.1, p. 15)
- c. «Les definicions que acabem d’exposar són, en general, incompletes» (§1.3, p. 22)

Convé notar que la descripció de les concepcions dels predecessors van sense

exemples, ja que els exemples apareixen en la primera secció (la «delimitació»). Per això les descripcions de (2a-b) remetent a la p. 21, mentres que els exemples són de la p. 15. Ens podrien preguntar quants lectors interpretaran que la descripció de (2a) es referix, segons l'autora, a la supressió del nucli nominal (2a.i), i no a les recuperacions anafòriques (2b.i). Sobre l'afirmació que els pronoms anafòrics serien «els més típics» (2b.i), ens podríem preguntar per quina raó el pronom *ell* (que apareix en 2b.i) és «més típic» que el pronom interrogatiu *què* (que també apareix en 2b.i). La resposta podria ser la següent: decidim que els pronoms es definixen per la capacitat anafòrica i, en conseqüència, la paraula *ell* és més pronom que la paraula *què*.

Encarem-nos a la qüestió pertinent. Les dos concepcions exposades en (2a-b) ¿són coherents? Sabem que, en (2a.i), no hi ha una «substitució», sinó una *supressió* del nom *estudiants*. Sobre el fet de voler definir els pronoms per la recuperació d'informació prèvia, un principi de la metodologia de la ciència és que una definició pot tindre alguna excepció (que hem d'intentar justificar); en canvi, una definició no pot tindre tantes excepcions com verificacions, ni encara més poc més excepcions que verificacions. I bé, hi han 13 pronoms que no són anafòrics, contra 8 que ho poden ser:

3. Pronoms que no recuperen informació prèvia i que en recuperen
 - a. Els indefinits no són anafòrics ni dítctics (9): *qui, algú, u, hom, altri, ningú, tothom, res, quelcom*
 - b. Pronoms definits forts
 - i. Quatre no són anafòrics; només dítctics: *jo, tu, nosaltres, vosaltres*
 - ii. Quatre poden ser anafòrics: *ell, açò, això, allò*
 - c. Pronoms definits febles
 - i. Quatre no són anafòrics; només dítctics: *em, et, ens, vos*
 - ii. Quatre poden ser anafòrics: *es, en, el, ho*
 - d. Total:

- i. Pronoms no anafòrics: 13
- ii. Pronoms que poden ser anafòrics: 8

Si un autor creu que les concepcions dels predecessors no són incoherents, sinó bàsicament incompletes, tindrà el perill de creure que, sumant les concepcions dels predecessors, obtindrà una bona definició. Eixe és el camí que Todolí (1998), per bé que usant moltes paraules (4b), que ací no analitzaré. Em limitaré a preguntar quin professor de valencià podria explicar eixa definició als seus alumnes i, posteriorment, la podria aplicar a les paraules valencianes que són pronoms (contingudes en 3):

4. Nord a què apunta la proposta de Todolí (a); formulació seua (b)
 - a. Serien pronoms paraules que podrien «substituir noms» (*pocs* en *Han vingut ¿molts estudiants o pocs?*), les podríem aplicar díticament i podrien recuperar informació del discurs previ, de manera que no tindrien contingut semàntic perquè el prendrien de l'antecedent

Acabarem l'anàlisi amb una observació bibliogràfica. Hem vist que Todolí (1998) no analitza les concepcions dels pronoms per a deduir si són coherents o si són incoherents; i, si contenen incoherències, com les podríem solucionar. En canvi, Saragossà (1994, 1996) sí que va recórrer el camí d'analitzar les propostes dels predecessors, deduir què implicaven les anàlisis i buscar un camí ua que solucionara les deficiències trobades i desembocara en una definició comprensible i simple. La diferència entre l'actuació de Saragossà i la de Todolí ¿justifica que el treball de la lingüista no incorpore les anàlisis de Saragossà? De fet, no apareix cap dels seus dos treballs (1994, 1996) en la bibliografia de Todolí (1998). A més, el segon treball de Saragossà va ser presentat en un congrés en què també participava Todolí amb un treball sobre els pronoms (Todolí 1996).

Pel que fa a tindre en compte les anàlisis de Saragossà (1994, 1996) de les concepcions habituals dels pronoms, hi ha la mateixa actitud en Todolí (2002) que en el llibre de 1998.

4.2. LA CLASSIFICACIÓ DELS PRONOMS

Quan ja hem definit un concepte, hem de mirar si convé dividir-lo. Si el classifiquem, hem de dir en quina propietat ens fonamentem per a dividir el concepte en dos parts, la part que té la propietat i la part que no la té. Posteriorment, podem actuar de la mateixa manera en cada grup obtingut. El segon capítol de Todolí (1998) es diu «Tipus de pronoms personals». Ara bé, abans de classificar els «pronoms personals» haurem de dir com hem dividit els pronoms per a obtindre els «pronoms personals». No he trobat eixa operació ni el primer capítol ni en el segon.

L'actuació de la nostra autora obliga a fer-se una altra pregunta: ¿com hem de tractar els pronoms indefinits?, ¿són personals o no són personals? No he vist que l'autora s'encare a eixes preguntes, potser perquè els pronoms indefinits serien «poc típics» (2b). I el cas és que la immensa majoria dels pronoms indefinits indiquen persones, de manera que pareixen «personals»:

5. Pas del primer capítol al segon de Todolí (1998): tres anomalies
 - a. «Definirem els pronoms semànticament, sintàcticament i discursivament. Des d'un punt de vista semàntic, es caracteritzen perquè no tenen capacitat referencial independent, sinó que generalment són interpretats per un element del context lingüístic (els pronoms anafòrics) o extralingüístics (els pronoms deíctics). Des d'un punt de vista sintàctic, els pronoms equivalen a un sintagma sencer (i molt sovint a un sintagma nominal), la qual cosa determina que no puguin dur especificadors ni complements restrictius. A aquestes dues

característiques cal afegir-n'hi una tercera de tipus pragmàtic, segons la qual l'ús dels pronoms es restringeix a constituents amb valor temàtic, és a dir, a elements coneguts per l'emissor i el receptor, i en alguns casos al tòpic discursiu.» (Todolí 1998: §1.3)

- b. «2 Tipus de pronoms personals»
 - i. L'autora vol classificar els «pronoms personals» sense haver explicat com dividix els pronoms en «personals i no personals»
- c. Com hem de tractar els pronoms indefinits: ¿són personals o no són personals?
 - i. L'autora no ho explica, potser perquè són poc «típics» (2b)
 - ii. Els pronoms *qui, algú, u, hom, altri, ningú* i *tothom* no apareixen en «els pronoms personals», a pesar que indiquen persones

Recordem que Saragossà (2003) fa una divisió molt simple: els pronoms poden indicar entitats conegudes o no conegudes. Els primers són els pronoms definits i els segons els indefinits. En cada grup, hi han pronoms que indiquen persones i pronoms que no n'indiquen (en els definits, *jo, tu, ell, nosaltres* i *vosaltres* contra *açò, això* i *allò*).

A partir de les absències teòriques indicades, els lectors troben moltes classificacions dels «pronoms personals»:

6. Classes de «pronoms personals» segons Todolí (1998: §2)
 - a. «Pronoms plens i pronoms buits» (§2.1)
 - b. «Pronoms deíctics i pronoms fòrics» (§2.2)
 - c. «Anàfores i pronominals» (§2.3)
 - d. «Anàfora de referència, anàfora de sentit i variable lligada» (§2.4)

La classificació que hem trobat en Saragossà (2003) comença pel concepte general (*pronom*), és més global (considera els pronoms indefinits), més sistemàti-

ca (cada divisió partix d'una divisió anterior) i més simple (hi han tres divisions, 7a-c). En haver fet les tres classificacions, cal començar l'estudi de cada pronom:

7. Tres classificacions i estudi dels pronoms en Saragossà (2003)
 - a. Pronoms:
 - i. Definits: la seua referència és coneguda del receptor
 - ii. Indefinits: la seua referència no és coneguda del receptor.
 - b. Pronoms definits (mireu la definició en §2.5, 2b)
 - c. Pronoms definits: forts i febles (mireu la definició en §2.5, 2b)
 - d. Estudi de cada pronom (però estructurant-los i diferenciant entre ús bàsic i usos secundaris)
 - i. Definits forts (*jo, tu, ell, nosaltres* i *vosaltres; açò, això* i *allò*)
 - ii. Indefinits (*qui, algú, u, hom, altri, ningú, tothom, res, quelcom*)
 - iii. Definits febles (*es, el, ho, en; li, hi; em, et, ens* i *vos*)

Ací, a fi de no fer este article interminable no analitzaré les quatre classificacions de Todolí (6). Crec que, amb haver mostrat que no explica com passa dels pronoms als «pronoms personals» i amb haver indicat que no considera els pronoms indefinits, ja n'hi ha prou. A més, els conceptes que permeten classificar els pronoms són simples (de fet, estan exposats en la descripció que hem fet més amunt, §2.5, 2). Recordem que un principi de la metodologia de la ciència és definir els conceptes de la manera més simples possible (7). Si una realitat simple la mostrem com a complicada, serà molt probable que incorregam en anomalies metodològiques. Cal dir que hi ha una altra raó per a no analitzar la proposta de 6: el fet que, en una monografia posterior (que comentarem més avant, §4.5), Todolí abandona eixa classificació.

4.3. EL PROCÉS DE SUBSTITUCIÓ EN ELS USOS ANAFÒRICS

Quan diem que els pronoms definits poden funcionar díticament només (*jo, tu, nosaltres, vosaltres*) i díticament i anafòricament (*ell, açò, això, allò*), hem d'explicar com funcionen les recuperacions d'informació del discurs previ. Sabem que, en eixa explicació, cal diferenciar entre l'antecedent del pronom i el constituent substituït (§2.1.1, 1). En la monografia de Todolí, no he trobat la distinció. A més, els exemples contenen antecedents determinats (amb l'article o amb un adjectiu demostratiu), cosa que pot fer creure que l'antecedent i el constituent substituït són la mateixa realitat:

8. Todolí (1998: §3: «la pronominalització anafòrica») no diferencia entre antecedent i constituent substituït (§2.1.1, 1). A més, els antecedents dels exemples són noms determinats (els he posat en negreta)
 - a. **Enric** diu que *ell*... (p. 52)
 - b. **El nen** crida **la mare**... (p. 53)
 - c. **Amb les creus de sant Jordi**... (p. 54)
 - d. **La mala opinió** que... (p. 54)
 - e. **Marc** es pentina... (p. 57)

Si Todolí haguera tingut en compte els treballs de Saragossà (1994, 1996), hauria trobat descrit eixe error (i la indicació que és un error molt estés). El lingüiste també havia assenyalat que la confusió teòrica entre l'antecedent i el constituent substituït impulsava els alumnes a fer malament els exercicis de classe (o la prova d'un examen, 9c):

9. Crítica de la confusió entre antecedent i constituent substituït en Saragossà (1994, 1996); incidència negativa en l'ensenyament (c)
 - a. Saragossà (1994: §3.5, 7): «La descripció de la pàgina 65 del pronom

feble *el* és defectuosa, ja que també es pot usar quan l'antecedent és una construcció nominal sense l'article o sense un adjectiu demostratiu, com mostra l'exemple triple següent»

- i. »Varen vindre {uns quants visitants / molts visitants / tres visitants}, però els vaig perdre de vista»
- b. Saragossà (1996: §5): «És molt comú parlar de "l'antecedent" dels pronoms substituïdors, com ara en esta citació: "Tota relació anafòrica entre una unitat lingüística i una altra unitat de la mateixa frase o discurs que anomenem *antecedent* comporta una relació d'identitat semàntica" (Rigau, 1979: 94). Això no obstant, jo diria que el constituent que importa més no és l'antecedent, sinó el constituent que es troba realment substituït, ja que no té per què coincidir amb l'antecedent. Les diferències a voltes no són grans, però poden arribar a ser considerables. Així, quan l'antecedent és un constituent nominal indeterminat (sense l'article o sense un adjectiu demostratiu), els pronoms *ell* i *el* (o *li*) no substituïxen l'antecedent, sinó un nom determinat. Mostrem-ho amb exemples: en (i), el pronom *li* no substituïx *a un captaire* (com demostra ii), sinó *a eixe captaire* o *al captaire* (iii); o, quan diem l'oració de (iv), és evident que el "pronom" *en* [en nota: «Introduiré la problemàtica dels "adverbis pronominals" en §8 (la qual també s'ha d'aplicar a *li*).»] no hi substituïx l'antecedent (*a eixa qüestió*), sinó el constituent *d'eixa qüestió*»
 - i. *Va vore un captaire, però no li va donar res*
 - ii. *Va vore un captaire, però no va donar res a *un captaire*
 - iii. *Va vore un captaire, però no va donar res a eixe captaire*
 - iv. *Es va referir a eixa qüestió fa dos dies, però no n'ha tornat a parlar*
 - v. *Es va referir a eixa qüestió fa dos dies, però no ha tornat a parlar d'eixa qüestió*
- c. Saragossà (1996: §5): «Diria que la reducció del constituent substituït a l'antecedent és una de les causes que deu explicar que els alumnes

fallen tant en els exercicis de normativa lingüística sobre els pronoms febles, ja que la qüestió no és buscar només quin és l'antecedent, sinó mirar també quin és el constituent realment substituït (b.iii) i quina funció lingüística fa el pronom feble en la seua oració (b.v).»

4.4. MÉS I MÉS CONCEPTES SENSE ESTUDIAR PRONOM A PRONOM

Fins ara, hem comentat els tres primers capítols de Todolí (1998): el concepte *pronom*, la classificació i el procés de recuperació d'informació del discurs previ. El seu capítol quart focalitza els pronoms febles (que anomena *pronoms clítics*). Els lectors desperen que eixe capítol estudiarà l'ús dels pronoms febles. Certament, caldrà estructurar-los (com hem vist més amunt: *es / {en, el ho}*, §2.2.3), caldrà diferenciar entre usos bàsics (aplicació de *en* a l'objecte directe, §2.2.3) i usos secundaris (aplicació de *en* al subjecte, §2.2.4). Però la part d'un treball dedicada als pronoms febles ha d'explicar com funciona cada u. En canvi, els lectors de Todolí (1998: §4) no troben eixa operació. En 10, he reproduït l'índex del capítol dedicat als «pronoms clítics»:

10. El capítol dels «pronoms clítics» (Todolí 1998: §4) no estudia l'ús de cada pronom. Índex:
- a. «4.1 Funció sintàctica
 - i. 4.1.1 Funció argumental
 - ii. 4.1.2 Funció adjunta
 - iii. 4.1.3 Funció predicativa
 - iv. 4.1.4 Funció impersonal
 - v. 4.1.5 Funció lèxica
 - b. »4.2 Altres propietats dels pronoms clítics
 - i. 4.2.1 Posició

- ii. 4.2.2 Relació clíctic / sintagma postverbal
- iii. 4.2.3 Unitat morfosintàctica amb el verb
- iv. 4.2.4 Ordenació
- v. 4.2.5 Combinació
- c. »4.3 Tractament dels pronoms clítics
 - i. 4.3.1 Enfocaments fonològics
 - ii. 4.3.2 Enfocaments sintàctics»

Crec que seria un bon article pedagògic l'anàlisi de Todolí (1998: §4) per a deduir quines idees aplicables a les classes de valencià conté eixa part del llibre (i, lògicament, aplicables a la comprensió dels usos dels pronoms febles valencians).

4.5. VARIACIONS EN TODOLÍ (2002)

En l'any 2003, es va publicar la *Gramàtica del català contemporani*, que ocupa tres mil pàgines de bona extensió. Una bona part dels capítols ocupa un centenar de pàgines, de manera que en la pràctica són monografies sobre el concepte estudia. El capítol 6 de sintaxi està dedicat als pronoms, i té l'extensió dita (p. 1337-1434). L'autora és Júlia Todolí, de manera que moltes de les característiques que acabem de mostrar es repetixen ara. Per tant, l'anàlisi consistirà en constatar les variacions que he trobat.

Sabem que Todolí (1998) vol delimitar els pronoms abans de tractar la seua definició (§4.1, 1). Eixa anomalia metodològica està resolta Todolí (2002):

- 11. La definició dels pronoms va en el lloc adequat en Todolí (2002)
 - a. «6.1. Introducció [als pronoms]
 - i. »6.1.1 Caracterització general
 - ii. »6.1.2 Delimitació»

En canvi, hi ha la mateixa absència de no preguntar-se si els pronoms són una categoria sintàctica o no ho són; i, si no ho són, quina és la seua particularitat. La impressió que tenen els lectors és que darrere dels pronoms només hi ha heterogeneïtat: «els pronoms constitueixen una classe sintàcticament, morfològicament i fonèticament heterogènia» (Todolí 2002: 1341). Si eixa fóra la realitat, ¿no hauríem deduir que el concepte *pronom* no existix? També hi ha la mateixa absència d'analitzar les concepcions dels precedents que en l'obra de 1998 (§4.1, 2). Ací en tenim un exemple:

12. Adjectius com a «pronoms substituïts»

- a. «La gramàtica tradicional considera que els demostratius, els possessius tòncics i alguns quantificadors poden funcionar sigui com a pronoms sigui com a adjectius determinatius. Des d'aquest punt de vista, funcionen com a pronoms quan no modifiquen cap nom explícit» (Todolí 2002: 1342)
 - i. *El meu Ø* és el poble més petit de la comarca
 - ii. *Aquest Ø* és l'únic edifici que queda per rehabilitat al carrer
 - iii. Van acudir molts treballadors a la feina, però *dos Ø* van fer vaga

Com ja sabem, la qüestió és preguntar-se si eixa concepció és coherent o incoherent.

També és semblant el panorama de la classificació. Hem de partir del concepte general *pronom* i dir quina propietat fa partir el concepte general en dos grups, etc. (§4.2, 7). Ara, passa com en l'obra de 1998: apareixen uns «pronoms personals» sense dir quina propietat permet dividir els pronoms «personals» i no personals, i quin nom tenen els no personals. Ja sabem que, darrere d'eixa absència, hi ha l'exclusió dels pronoms indefinits:

13. Classificació dels pronoms: com en 1998': exclusió dels pronoms indefinits i aparició (sense dir com) dels «pronoms personals». Índex de Todolí (2002: §6.2)

- a. «6.2 Pronoms personals: tipus
 - i. »6.2.1 Els pronoms forts i els clítics
 - ii. »6.2.2 Els pronoms reflexius i els no reflexius
 - iii. »6.2.3 Els pronoms anafòrics i els dítics

Si comparem la classificació dels «pronoms personals» amb la de 1998 (§4.2, 6), trobarem que és diferent. No he vist que l'autora constate la variació i, com a conseqüència, no la justifica. Certament, tots errem i, per tant, tots tenim dret a canviar. Però un científic deu explicar la causa de la variació teòrica. Per una altra banda, cal dividir els pronoms definits («personals») en només dítics i dítics i anafòrics. Però eixa divisió ¿no és la primera? En (13), apareix al final. A més, el «pronom reflexiu» ¿no correspon a la tercera persona dels pronoms personals i, per tant, no hauria d'estar en 13?

En el procés de recuperació d'informació del discurs previ, Todolí (2002: §6.3) segueix fonamentant-se en treballs dels huitanta de Gemma Rigau i segueix ignorant les aportacions de Saragossà (1994, 1996). La conseqüència és seguir confonent l'antecedent i el constituent realment substituït pel pronom anafòric (§4.3, 8).

Pel que fa als pronoms febles, Todolí comença a acostar-se a l'estudi estructural de cada pronom feble:

14. «Els pronoms clítics» (Todolí 2002: §6.5)

- a. «6.5.1 Introducció
 - i. 4.1.1 Clítics argumentals
 - ii. 4.1.2 Clítics adjunts
 - iii. 4.1.3 Clítics predicatius

- iv. 4.1.4 Clítics inherents
- b. »6.5.2 En funció de partitiu
- c. »6.5.3 En funció de complement del nom
- d. »6.5.4 En funció de complement directe
- e. »6.5.5 En funció de complement indirecte
- f. »6.5.6 En funció de complement de règim
- g. »6.5.7 En funció de complement circumstancial
- h. »6.5.8 Els pronoms clítics predicatius
- i. »6.5.9 Els pronoms clítics impersonals
- j. »6.5.10 Els pronoms clítics inherents

Deixant de banda la definició del pronom feble *en* (14b), convé notar que apareix separat de l'objecte directe, que apareix dos títols més avall (14d). Unit a eixa anomalia, n'hi ha un altra: el primer ús del pronom feble que tracta Todolí no és l'aplicació a l'objecte directe, sinó al subjecte (*Ahir encara sortien trens, però avui ja no en surten*, p. 1377). L'aplicació del pronom feble *en* a l'objecte directe (14b) no solament està separada de la pronominalització de l'objecte directe (14d), sinó que entremig hi ha una aplicació tan marginal del pronom feble *en* com és els modificadors qualificatius d'un nom (el primer exemple és *Van poder recuperar els colors originaris, perquè n'havien quedat restes darrere el rellotge*, p. 1385). Per una altra banda, el règim abstracte (*pensar en una cosa, parlar d'una cosa*, 14f) es tracta separat i abans que el règim concret (*estar en un lloc, eixir d'un lloc*), que estan tractats com si no foren de règim (14g).

Proposaria el mateix treball pedagògic que adés: analitzar com tracta Todolí (2002: §6.5) els pronoms febles per a extraure les idees aplicables a les classes de valencià conté (i, en general, a la comprensió dels usos dels pronoms febles).

4.6. CONCLUSIONS SOBRE LA TEORIA DELS PRONOMS FEBLES

Un alumne sap que l'explicació que li han fet dels pronoms febles en l'ensenyament mitjà és molt poc explicativa. De fet, molts alumnes no recordem res, cosa que fa sospitar que les paraules que ens han dit ens han arribat a les orelles, però no a l'enteniment. Hem confirmat eixa sospita amb el manual analitzat (§3), igual que la confirmaven els altres tres manuals que he estudiat en Ordaz (2012). Ara, en esta secció hem vist que l'actuació confusa dels manuals de l'ensenyament mitjà no deu ser una conseqüència de la competència dels seus autors, sinó un efecte de la situació de la teoria lingüística. Realment, en les monografies que hem comentat hem trobat poques idees que contribuïsquen a fer-se una idea general i clara sobre què són els pronoms, quantes classes n'hi han, quines característiques fonamentals té cada grup i l'ús de cada pronom. A més, són les idees generals les que necessita un docent per a poder explicar als alumnes què són els pronoms i com funciona cada pronom en la comunicació lingüística.

Tornem als professors de valencià. Si els lingüistes no han reeixit en l'explicació d'un constituent lingüístic, serà ben difícil que un docent puga fer l'operació que prèviament no han pogut fer els lingüistes. En això, no hi ha res a dir. Però hi ha una operació que sí que és indispensable: en la formació universitària (en la Facultat de Filologia i en la Facultat de Magisteri), cal explicar als alumnes les limitacions i les deficiències que hi han en la teoria. Si a un docent li diuen que els lingüistes no tenim definicions adequades del concepte *pronom*, després no intentaré que els alumnes compreguen un concepte que el docent no comprén. Igual passa en l'ús de cada pronom feble. Si no tenim idees clares sobre els pronoms febles, no hem de buscar que els alumnes aprenguen coses que els docents no sabem. Seguint eixe camí, només podem aconseguir una cosa: en compte de buscar l'adhesió dels alumnes a l'ús del valencià, espantar-los cap a tindre-li mania. I bé, els estudiants de la Facultat de Filologia i de la Facultat

de Magisteri ¿reben una formació crítica en la teoria lingüística (què està clar i què no ho està)? La meua experiència és que la immensa majoria d'assignatures de llengua que he tingut no fan eixa operació.

En eixa situació de confusió teòrica, potser és més fàcil d'entendre que les aportacions i les simplificacions de Saragossà (1994, 1996, 2003) sobre el concepte *pronom*, la seua classificació i l'ús dels pronoms febles hagen passat pràcticament desapercbudes, primer entre els lingüistes i després entre les editorials, els autors de manuals i els docents en general.

5. CONCLUSIONS GENERALS

Una pregunta que em feia abans de desplegar l'estudi sobre els pronoms febles és la següent: com és possible que uns constituents (els pronoms febles) que els valencianoparlants dominen en general en els seus usos bàsics, esdevinguen un maldecap important per a eixes mateixes persones quan estudien el valencià en l'escola. Per a mi, això era una contradicció insoluble. Però la contradicció es tornà paradoxa quan vaig llegir la gramàtica de Saragossà (§2). Aleshores vaig comprendre que no hi havia cap misteri: el manual no solament explicava l'ús bàsic de cada pronom feble, sinó que fonamentava la llengua que parla qual-sevol valencià que domine bé el valencià de la seua comarca. En la lectura de Saragossà (2003), no solament hi havia claror, sinó que el manual em potenciava la seguretat i l'autoestima com a valencià.

Eixe va ser el motor inicial del treball: si era factible explicar d'una forma simple els usos fonamentals dels pronoms febles i jo recordava molta confusió en el tractament de l'escola, és senyal que els manuals actuaven d'una manera poc coherent, com ací hem confirmat (§3). Els lectors d'este treball poden repassar les conclusions de l'estudi que hem fet d'un manual (§3.8); no cal repetir-ho ací.

En la meua investigació, quan trobí que diversos manuals tenien les mateixes anomalies metodològiques havia de pensar que la causa estava en els lingüistes. A més, eixa observació també apareixia en les classes de sintaxi de Saragossà. L'estudi d'una monografia i d'una gramàtica molt extensa ho han verificat (§4). Com que les conclusions d'eixa part estan ací dalt (§4.6), voldria acabar el treball mirant al futur.

Sense dubte, cal treballar més manuals, cal fer treballs pedagògics sobre com tractar els pronoms febles en les escoles i els instituts. Cal investigar els usos secundaris dels pronoms febles. Però vullc que les darreres paraules d'este treball siguen una remarca que hauria de ser una obvietat: l'objectiu final de la investigació és social. He volgut contribuir a millorar l'ensenyament de la nostra llengua per a augmentar la qualitat del seu ús i, de rebot, incrementar l'autoestima dels parlants. A més, hem de notar que eixe darrer efecte desemboca en afavorir l'ús social del valencià.

BIBLIOGRAFIA

- ARANDA, Alfred (coord.) et al. (2003): *Valencià: llengua i literatura*, Alzira, Bro-mera
- DCVB: *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma, Editorial Moll, 1926-1968.
He consultat la versió en línia de l'Institut d'Estudis Catalans: <http://dcvb.iecat.net/>
- FABRA, Pompeu (1912): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona, L'Avenç.
- FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (facsimil). Cite la quarta reimpressió del facsimil de la setena edició, 2008.
- FABRA, Pompeu (1919-28): *Converses filològiques*. Volum 7 de les *Obres completes*. Barcelona, Editorial Proa, 2010. Amb les lletres «E.B.», també cite l'edició de Barcelona, Barcino (1954-55), dos volums.

- GREVISSE, M. (1936): *Le bon usage. Grammaire Française*. Gembloux. Use l'edició de 1969.
- HERNANZ, M.LL., i J.M. BRUCART (1987): *La sintaxis*. Barcelona.
- ORDAZ DENGRA, Alexandre X. (2012): *Els pronoms febles en l'ensenyament mitjà*. Universitat de València. Màster d'Investigació en Llengües i Literatures.
- RAMOS, J.R. (1992): *Introducció a la sintaxi*. València.
- SARAGOSSÀ, Abelard (1994): «Ensenyament i teoria sintàctica a través del tractament del concepte *pronom* en un manual d'E.G.B. i B.U.P.», *Segon Simposi del Professorat de València de l'Ensenyament Mitjà i de l'Educació Secundària Obligatòria* (Elx, setembre de 1993), València, Conselleria d'Educació i Ciència, p. 99-112.
- SARAGOSSÀ, Abelard (1996): «Una introducció al concepte *pronom*», *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Frankfurt, setembre de 1994, A. Schönberger i T. D. Stegmann, ed.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. III, p. 409-439.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular. Els fonaments*, Gandia, CEIC Alfons el Vell. Cite per la segona edició (revisada i augmentada), València Ciutat, Tabarca Llibres, 2005.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2015): *¿Com convé ensenyar el valencià? Una contribució lingüística*, Gandia, CEIC Alfons el Vell.
- SOLÀ, Joan (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona, Empúries.
- TODOLÍ, Júlia (1996): «Doblament i represa pronominal en català», *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Frankfurt, setembre de 1994, A. Schönberger i T. D. Stegmann, ed.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. III, p. 441-466.
- TODOLÍ, Júlia (1998): *Els pronoms personals*. València, Universitat de València.
- TODOLÍ, Júlia (2002): «Els pronoms», dins de *Gramàtica del Català Contemporani*, dirigida per Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, Barcelona, Empúries, volum II, p. 1341-1436.